

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ

Кафедра журналістики

Кваліфікаційна робота магістра

на тему «Проведення інтерв'ю: морально-етичні аспекти»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0618-ж-з
спеціальності 061 «Журналістика»
(освітня програма «Журналістика»)

Константинова В.М.

Керівник: доц., к. філол. н.

Усманова О. В.

Рецензент: доц., к.соц.ком

Кондрико А.А.

ЗМІСТ

Завдання.....	3
Реферат.....	5
Вступ.....	7
Розділ 1. Інтерв'ю: підготовка, проведення, опрацювання	10
1.1. Концепції інтерв'ю.....	10
1.2 Підготовка запитань.....	18
Розділ 2. Журналіст під час інтерв'ю з людьми з інвалідністю: етичний аспект.....	35
2.1 Етичний аспект професійної діяльності журналіста.....	35
2.2 Інтерв'ю з людьми з інвалідністю: особливості проведення.....	44
Розділ 3. Інтерв'ю з людьми з інвалідністю у запорізьких інтернет-ЗМІ.....	61
3.1 Аналіз запорізьких інтернет-ЗМІ.....	61
3.2 Контент регіональних інтернет-ЗМІ: анкетне опитування.....	69
Висновки.....	81
Список використаної літератури.....	85
Додаток А. Матеріали інтернет-ЗМІ «Запорозька Січ», «Вся власть», «Пороги».....	93
Summary.....	98

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 061 – «Журналістика»
Освітня програма «Журналістика»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Любченко Ю. В.
«_____» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Константиновій Валерії Миколаївні

1. Тема роботи – «Проведення інтерв'ю: морально-етичні аспекти» («Interviewing: Moral and Ethical Aspects»), керівник роботи – Усманова Олена Вікторівна, к. філол. н., доцент, затверджені наказом ЗНУ № 714-с від «15» травня 2019 року.
2. Строк подання студентом роботи (проекту) – 2 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи праці присвячені розгляду питанню морально-етичних аспектів під час інтерв'ю з людьми з інвалідністю. Це передусім роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених: С. Белановського, А. Бойка, З. Вайшенберга, О. Голуба, М. Лукіної, І. Михайлина, А. Москаленка, Й. Мюллера, В. Теплюка та інші.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) розкрити основні теоретичні підходи до наукового тлумачення інтерв'ю; 2) з'ясувати поняття «етика», «моральність», «професійні стандарти»; 3) виявити норми журналістської етики та моралі; 4) визначити основні проблеми, які гальмують утвердження професійних етичних стандартів роботи

мас-медіа; 5) проаналізувати інтерв'ю в онлайн ЗМІ на соціальні теми та простежити правила дотримання журналістами етичних та моральних норм.

5 Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Усманова О. В., доцент	21.05.2019	21.05.2019
1 розділ	Усманова О. В., доцент	3.09.2019	3.09.2019
2 розділ	Усманова О. В., доцент	10.10.2019	10.10.2019
Висновки	Усманова О. В., доцент	5.11.2019	5.11.2019

6 Дата видачі завдання – 21.05.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Складання графіку виконання роботи, визначення мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження	26.03.2019	виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту.	28.03.2019	виконано
3	Підібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела.	31.05.2019	виконано
4	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину.	20.06.2019	виконано
5	Провести наукове дослідження і проаналізувати власний творчий доробок.	26.10.2019	виконано
6	Написати практичну частину.	27.10.2019	виконано
7	Проходження попереднього захисту на кафедрі.	28.10.2019	виконано
8	Оформлення додатків. Усунення недоліків.	13.11.2019	виконано
9	Здати роботу на нормоконтроль, пройти рецензування.	25.11.2019	виконано

Студент

_____

(підпис)

Константинова В.М.

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____

(підпис)

Усманова О. В.

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____

(підпис)

Чабаненко М. В.

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Тема кваліфікаційної роботи магістра: «Проведення інтерв'ю: морально-етичні аспекти». Сторінок основного тексту – 78, використаних джерел – 77.

Мета роботи полягає у простеженні моральних та етичних норм журналістів під час інтерв'ю в онлайн-ЗМІ.

Досягнення основної мети передбачає виконання таких **завдань**:

- розкрити основні теоретичні підходи до наукового тлумачення інтерв'ю;
- з'ясувати поняття «етика», «моральність», «професійні стандарти»;
- виявити норми журналістської етики та моралі;
- визначити основні проблеми, які гальмують утвердження професійних етичних стандартів роботи мас-медіа;
- проаналізувати інтерв'ю в онлайн ЗМІ на соціальні теми та простежити правила дотримання журналістами етичних та моральних норм.

Об'єкт дослідження: інтерв'ю в інтернет-виданнях «Запорозька Січ» (8.10.2018 р. та 05.02.2016 р.), «Вся власть» (7.07.2016 р.), портал «Пороги» (05.06.2018 р., 18.02.2019 р., 03.12.2018 р.).

Предмет дослідження: методи та прийоми використання морально-етичних норм журналістами під час інтерв'ю з людьми з інвалідністю.

У процесі дослідження використано такі *методи*: аналізу і синтезу, моніторинг, контент-аналіз, дедукція та індукція.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних журналістико знавців С. Белановський, А. Бойко, З. Вайшенберг, О. Голуб, М. Лукіна, І. Михайлин, А. Москаленко, Й. Мюллер, В. Теплюк та інші.

Наукова новизна отриманих результатів:

Вперше:

- здійснено аналіз запорізьких онлайн-ЗМІ на предмет дотримання морально-етичних норм журналістами під час інтерв'ю.

Удосконалено:

- визначення терміну «етика» у сфері соціальної комунікації;
- визначені морально-етичні норми журналістів під час інтерв'ю з людьми з інвалідністю.

Набули подальшого розвитку:

- аналіз запорізьких ЗМІ на предмет дотримання етичних та моральних аспектів.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути використані при написанні рефератів, курсових і дипломних робіт; при підготовці до практичних занять із дисципліни: журналістська етика, правове регулювання інтернет-журналістики, специфіка тележанрів, агенційна журналістика; у практичній діяльності журналістів.

Теоретичне значення дослідження. Матеріали дослідження можуть бути використані для подальших наукових робіт на тему дотримання морально-етичних аспектів під час інтерв'ю. Також можливість використати результати для продовження аналізу щодо визначення динаміки зміни рівня дотримання морально-етичних аспектів у запорізьких ЗМІ.

Ключові слова: інтерв'ю, журналістська етика, мораль, журналістські стандарти, люди з інвалідністю, стереотипи, коректна мова

ВСТУП

Актуальність. Комунікативна роль мас-медіа в повсякденному житті постійно зростає. Тому увага до професійної відповідальності журналістів та етичних норм журналістики в усьому світі, а останнім часом і в Україні, стає все більш прискіпливою. Для українських ЗМІ утвердження і дотримання професійних стандартів залишаються найбільш актуальною проблемою інформаційного простору.

Сьогодні українська журналістика орієнтована на висвітлення «гарячих» тем, які допомагають привабити більшу аудиторію і отримати швидкий та бурхливий резонанс. Це стосується політики, злочинності, стихійних лих та аварії. Саме такі теми надзвичайно затребувані аудиторією, але ці питання не завжди є повним відображенням соціальної реальності.

Соціальна журналістика є надзвичайно важливою частиною функціонування всіх соціальних інститутів і суспільства в цілому. Соціальна журналістика ретельно досліджує актуальні теми про певних людей і соціальні групи людей.

Мета роботи полягає у простеженні моральних та етичних норм журналістів під час інтерв'ю в онлайн ЗМІ.

Досягнення основної мети передбачає виконання таких завдань:

- розкрити основні теоретичні підходи до наукового тлумачення інтерв'ю;
- з'ясувати поняття «етика», «моральність», «професійні стандарти»;
- виявити норми журналістської етики та моралі;
- визначити основні проблеми, які гальмують утвердження професійних етичних стандартів роботи мас-медіа;
- проаналізувати інтерв'ю в онлайн ЗМІ на соціальні теми та простежити правила дотримання журналістами етичних та моральних норм.

Об'єкт дослідження: інтерв'ю в інтернет-виданнях «Запорозька Січ» (8.10.2018 р. та 05.02.2016 р.), «Вся власть» (7.07.2016 р.), портал «Пороги» (05.06.2018 р., 18.02.2019 р., 03.12.2018 р.).

Предмет дослідження: методи та прийоми використання морально-етичних норм журналістами під час інтерв'ю з людьми з інвалідністю.

У процесі дослідження використано такі *методи*: аналізу і синтезу, моніторинг, контент-аналіз, дедукція та індукція.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних журналістико знавців С. Белановський, А. Бойко, З. Вайшенберг, О. Голуб, М. Лукіна, І. Михайлин, А. Москаленко, Й. Мюллер, В. Теплюк та інші.

Наукова новизна отриманих результатів:

Вперше:

- здійснено аналіз запорізьких онлайн-ЗМІ на предмет дотримання морально-етичних норм журналістами під час інтерв'ю.

Удосконалено:

- визначення терміну «етика» у сфері соціальної комунікації;
- визначені морально-етичні норми журналістів під час інтерв'ю з людьми з інвалідністю.

Набули подальшого розвитку:

- аналіз запорізьких ЗМІ на предмет дотримання етичних та моральних аспектів.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути використанні при написанні рефератів, курсових і дипломних робіт; при підготовці до практичних занять із дисципліни: журналістська етика, правове регулювання інтернет-журналістики, специфіка тележанрів, агенційна журналістика; у практичній діяльності журналістів.

Теоретичне значення дослідження. Матеріали дослідження можуть бути використані для подальших наукових робіт на тему дотримання морально-етичних аспектів під час інтерв'ю. Також можливість використати результати для продовження аналізу щодо визначення динаміки зміни рівня дотримання морально-етичних аспектів у запорізьких ЗМІ.

Апробація: тези «Морально-етичні аспекти висвітлення теми інвалідності

у ЗМІ» // зб. конф. «Соціальні комунікації: фундаментальні парадигми розвитку».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів (теоретичного та практичного), висновків та списку використаної літератури, п'яти додатків. Обсяг основного тексту роботи – 78 сторінки. Список використаної літератури містить 77 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ІНТЕРВ'Ю: ПІДГОТОВКА, ПРОВЕДЕННЯ, ОПРАЦЮВАННЯ

1.1 Концепції інтерв'ю

Інтерв'ю – найпоширеніший метод отримання інформації, який застосовується журналістами у всіх країнах світу.

До цього жанру журналіст вдається в тих випадках, коли необхідно передати чиєсь ставлення до події, судження і т.п. Воно дозволяє оприлюднити думку спеціаліста щодо спірного питання, висловити різні точки зору, не завжди достатньо оформлені наукою, розроблені практикою.

Інтерв'ю в якості контакту з «живим» джерелом частіше за інших методів дає матеріал для публікацій: використані при її підготовці документи не замінюють «живих» людських свідчень.

Спостереження у відриві від спілкування з людьми навряд чи дасть повноцінну картину, навіть якщо наповнить публікацію необхідними деталями. Розмова ж з компетентним співрозмовником може не тільки представляти інтерес з точки зору методу отримання відомостей, а й бути найціннішим як текст, жанр. В силу таких своїх якостей, як пряма мова джерела, діалоговий режим передачі даних, можливість використання елементів драматургії, особлива легкість для читання і легкість сприйняття (динамізм і стислість періодів мови, звукова поліфонія), інтерв'ю вже давно увійшло в палітру журналістських жанрів. Використовується воно професіоналами як найбільш популярний формат друкованих ЗМІ, радіо- і телевізійних ефірів [39, с. 2].

Метод інтерв'ю поширений в практиці міжособистісних комунікацій. Це один з видів діяльності, за допомогою якої здійснюється збір інформації журналістами. Інші приклади: співбесіда при прийомі на роботу; опитування пацієнта на прийомі у лікаря; службові переговори; допит для з'ясування обставин судової справи; соціологічне анкетування; маркетингові опитування і т.д. – все це різновиди інтерв'ю в широкому сенсі слова. У процесі його

проведення здійснюється збір інформації, в кожному певному випадку для цілком конкретних ділових, професійних або особистих цілей [39, с. 2].

Однак інтерв'ю в контексті журналістської професії має свою специфіку і свої визначення. Розглянемо декілька тлумачень.

Дослідник В. Моїсєєв вважає: «інтерв'ю – це розмова журналіста з будь-якою особою, яка представляє суспільний інтерес і призначена для опублікування або передачі по радіо, телебаченню. Ця форма організації матеріалу користується великою популярністю у журналістів» [43, с. 182].

Дослідник О. Голуб зазначає, що інтерв'ю – це журналістський матеріал, який передбачає розпитування відомої чи анонімної особи, щоб виявити інформацію, пояснення, позицію, які мають сенс, коли їх повідомляє саме ця людина, щоб передати потім зібрану інформацію аудиторії у формі запитань-відповідей.

«Головне завдання інтерв'ю – передати свідчення причетної до справи людини. Ця людина повинна знати свою справу досконало, і це має бути людина, якій довірятиме аудиторія або ж думка якої буде їй цікава» [39, с. 35].

Також, за дослідженням О. Голуба, успіх інтерв'ю залежить від підготовки журналіста – він повинен знати, що це за людина, які у неї інтереси, а головне – тему, що зацікавить аудиторію з позиції цієї людини. Відповідно, головне завдання журналіста у роботі над цим жанром – примусити людину сказати більше, ніж вона планувала, тобто змусити її вийти за межі тієї заяви, яку особа підготувала заздалегідь, і не стати підставкою до мікрофона. Автор зазначає, що потрібно відрізнити інтерв'ю як спосіб збирання інформації та інтерв'ю як жанр. Журналісту часто доведеться брати інтерв'ю в когось не з метою викладу набутої інформації у формі запитань-відповідей, а задля здобуття інформації сирію. Потурбуйтеся, щоб про форму вашого майбутнього матеріалу об'єкт інтерв'ю знав заздалегідь [39, с. 35].

«У телевізійному інтерв'ю – записана або прямиєфірна розмова тележурналіста з компетентною особою. На ТБ інтерв'ю має кілька різновидів, а саме: *інтерв'ю як складова й органічна частина відеосюжету (репортажу)*,

цілісне інтерв'ю як окремий матеріал інформаційної чи будь-якої іншої телепрограми і самостійне, окреме від інших передач» [64, с. 90].

Журналіста, який проводить інтерв'ю, називають інтерв'юер. Тлумачення цього слова має кілька значень – а) особа, яка проводить опитування; б) журналіст, який готує та проводить інтерв'ю на телебаченні. На деяких телеканалах це окрема журналістська професія, хоча фрагменти інтерв'ю як форми журналістської роботи присутні практично у всіх жанрах ТБ-журналістики. Для інтерв'юера найважливішими якостями й одночасно умовами успішної роботи є два: уміння попередньо детально спланувати розмову з майбутнім співрозмовником і здатність до миттєвого реагування на несподівані повороти бесіди. Для успішності – необхідно добре володіти темою, щоб зуміти ненав'язливо вести «свою» лінію бесіди (особливо якщо розмова йде в прямому ефірі); витримувати «м'яку» інтонацію і загальну «теплу» атмосферу; долати у розмові штучність, навмисність, в яких насправді йде розмова (присутність камери, освітлення і т.д.); самому, і допомогти в цьому співрозмовнику, встановити контакт, порозуміння із запрошеним, – значить, створити умови для виконання задачі [64, с. 67].

У цих визначеннях акценти розставлені на різних сторонах журналістського інтерв'ю – інтерв'ю-методі (способі збору інформації), інтерв'ю-жанрі (формі пред'явлення інформації). Проте вони містять найважливіший компонент, який відрізняє природу журналістської діяльності від інших форм комунікації. «Суспільний інтерес», «актуальне питання», «призначене для друку» – ось ключові слова цих визначень, які вказують на цю відмінність. Виходить, що інтерв'ю журналіста зі співрозмовником є розмова двох людей не просто для обміну відомостями, а з метою створення нового інформаційного продукту – актуального, суспільно значущого, призначеного для публікації [39, с. 2].

У навчальному посібнику М. Лукіної [39, с. 2-3] зазначено, що журналістика пропонує кілька підходів до інтерв'ю. Усі підходи вироблялися роками, як в практичному, так і в теоретичному пошуку. У теорії журналістики

радянського періоду було прийнято розглядати інтерв'ю в двох основних ключах – як метод збору інформації та жанр. У науковій та навчальній літературі 1970-1980 років були представлені два підходи до вивчення інтерв'ю – методичний і жанровий. Перший розглядав інтерв'ю в якості інструменту збору інформації як метод отримання відомостей у формі запитання-відповіді. У певному сенсі такий підхід був включений в систему наукових понять і в контекст таких родинних дисциплін, як соціологія і психологія. Це, з одного боку, значно полегшувало аналіз родових особливостей даного виду діяльності, але, з іншого боку – не враховувало різноманіття ситуацій, в яких виявлялися журналісти під час підготовки і проведення інтерв'ю.

Теоретичні матеріали про інтерв'ю доповнювалися великою кількістю публікацій журналістів-практиків.

Другий, так званий «жанровий», підхід – це розгляд інтерв'ю як метод організації тексту зі своєю оригінальною структурою і визначальними рисами. Він розроблявся в системі жанрів періодичної преси. Інтерв'ю входило до групи інформаційних жанрів періодики, а його успішність, або ефективність, на думку дослідників, залежала від ідеологічної підготовки автора.

Розглядаючи інтерв'ю в двох площинах, дослідники насправді штучно розділяли творчий процес. Вони намагалися механічно описати його за суворими законами науки і не брали до уваги, що природу журналістики треба шукати на перехресті різних сфер життя – політики, масової культури, економіки, права. Крім того, при такому умовному розділенні від дослідників і авторів виходили етичні і моральні колізії, які виникали в професійній діяльності журналістів та коштували більшої уваги.

У 1980 роки була зроблена спроба вирішити це протиріччя в ряді наукових статей, в яких метод і жанр розглядалися в єдиному ключі діалектичної взаємодії. Однак цілісний погляд на інтерв'ю як про процес підготовки, виробництва та виробництва інформаційного продукту так і не сформувався. Вельми ефективними виявилися дослідження ідейно-тематичної

складової творчої діяльності журналіста, виділяючи пошук і розробку теми як свого роду пускового механізм всієї подальшої роботи.

Існував і третій підхід до інтерв'ю, розроблений в контексті етичних проблем творчої діяльності журналіста. Однак і тут розглядалися лише деякі випадки професійного спілкування, що містять конфлікти інтересів ситуації і пропонувалися шляхи їх вирішення, які в тих історичних умовах представлялися автору етично правильними. І в цьому підході превалювала ідеологічна оцінка ситуації, а критерієм моральності служили норми партійної дисципліни.

З роками різноманітні підходи до тлумачення інтерв'ю виникли як результат бажання дослідників узагальнити і проаналізувати цей найбільш популярний та ефективний спосіб отримання інформації, але мало що змінили у ставленні журналістів до інтерв'ю. Розмова по телефону, участь в прес-конференції, опитування на вулиці, дискусія на задану тему, діалог, «круглий стіл», персональне інтерв'ю і т.д. Насправді все форми і варіанти спілкування журналіста з професійною метою є інтерв'ю в широкому сенсі слова. Звичайно, поведінка журналіста варіюється в залежності від різноманітності цілей, рівня поставлених завдань і ступеня індивідуальної участі в них журналіста. Але, тим не менш, у всіх випадках інтерв'ю – це міжособистісне вербальне спілкування для отримання інформації та виробництва нового знання з метою задоволення інформаційних потреб суспільства [39, с. 2-3].

Дослідники роками сперечалися щодо підходів до інтерв'ю. Його розділяли як метод збору інформації та жанр. Якщо інтерв'ю розглядати як метод збору інформації означає, що інтерв'ю присутнє у будь-якому спілкуванні людей.

Якщо розглянути інтерв'ю як жанр і проаналізувати кілька визначень, можна знайти спільні критерії. Інтерв'ю, як на телебаченні, так і в друкованих, електронних ЗМІ – це розмова з компетентною людиною, або яка представляє суспільний інтерес. Подається такий матеріал у вигляді запитання-відповіді. Навіть з роками ставлення до цього жанру не змінилося. Оскільки журналісти

часто вдаються для інтерв'ю, щоб отримати важливу інформацію від першого джерела, або розказати про певну особу.

На першій стадії, яка передуює хід бесіди, здійснюється дуже важлива робота з планування інтерв'ю, визначаються його цілі, вивчаються інформаційні ресурси, здійснюється перший контакт зі співрозмовником, призначаються час і місце зустрічі, продумуються можливі ризики, стратегія бесіди і основна тематика.

За дослідженням дослідниці М. Лукіної перерахуємо ще раз найбільш важливі кроки з підготовки інтерв'ю: визначення його цілей; попереднє дослідження; організація зустрічі; обдумування характеру питань, а також стратегії і тактики інтерв'ю [39, с. 7].

Для початку потрібно визначитися з цілями інтерв'ю. Це стартова позиція. Від того, наскільки зрозумілі цілі інтерв'ю, залежить успіх всіх наступних кроків. Задумане і запропоноване вами або заплановане редакцією інтерв'ю треба «перевірити на міцність», поставивши перед собою кілька питань, відповіді на які багато в чому прояснять ваші цільові установки.

- Навіщо ви хочете взяти інтерв'ю? Яких результатів хочете досягти?
- Чому для вирішення цих завдань ви вибрали саме цього співрозмовника?
  - Чи цікавий він особисто вам?
  - Чи є до нього інтерес у широкій публіці? [39, с. 7-8]

Цілі інтерв'ю визначаються багатьма факторами. Це й особливості характеру співрозмовника, і його роль в певній ситуації, і сформовані соціально-політичні обставини, і масштаб проблем, які пов'язані з героєм, і виниклі в зв'язку з цим суспільні стереотипи. [39, с. 8].

Ми погоджуємося із цілями, які подає дослідниці М. Лукіна. Оскільки важливо перед тим, як обирати героя, для себе відповісти на вище перераховані запитання. Тільки після цього журналіст зрозуміє наскільки вдало він обрав співрозмовника.

Найголовніша умова інтерв'ю – це підготовка до нього, максимально можливе вивчення матеріалу по темі та самого майбутнього співрозмовника. Це виглядає вкрай неохайно і навіть нешанобливо до інтерв'юйованого, коли йому задають випадкові або банальні питання, відповіді на які є на вивісці закладу або в простенькому довіднику. Бажано б і продумати вашу першу фразу, перші слова, з якими ви будете звертатися до свого співрозмовника, особливо при першій зустрічі з ним [43, с. 184].

Коли журналіст телефонує домовлятися про інтерв'ю, він овинен розуміти, що людина може відмовитися. Навіть офіційні особи, в обов'язки яких входить спілкування з пресою, мають право надати інформацію в письмовій формі та не йти на прямий контакт. Тому, коли ви домовляєтеся про бесіду, краще уникати слова «інтерв'ю»: воно звучить занадто офіційно, краще сказати: «Не могли б ви поділитися своїми міркуваннями про...»; «Хотілося б обговорити ситуацію...»; «Давайте поговоримо про цей випадок...» [39, с. 9].

Крім того, під час переговорів про зустріч обов'язково потрібно у співрозмовника отримати дозвіл:

- на фотозйомку,
- на диктофонний запис,
- на розмову з членами сім'ї.

Час і місце інтерв'ю. Домовляючись про зустріч, призначаючи час і місце, необхідно враховувати побажання співрозмовника. Від цих обставин залежить, чи комфортно буде себе почувати герой інтерв'ю. Тому найчастіше зустріч призначається на його території (будинку або на робочому місці) і в зручний для нього час. Якщо співрозмовник вагається з вибором місця зустрічі, запропонуйте йому приїхати в редакцію. Бувають ситуації, коли з яких-небудь причин є сенс побачитися на «нейтральній території», тоді час і місце для інтерв'ю визначаються в спільному пошуку. Якщо у інтерв'ю є подієвий привід, то це диктують обставини: воно може відбутися в службовій машині, на місці події і т.п.

Плануючи час, журналіст повинен враховувати специфіку робочого дня свого героя.

Підготовка опитувальника. За питання можна сідати після того, як визначені цілі інтерв'ю, вивчені всі можливі допоміжні матеріали, а також призначені час та місце зустрічі.

У своєму дослідженні В. Моїсєєв [43, с. 184] зазначає, що домашні заготовки можуть і не знадобитися, але вони відразу дадуть вам можливість вільно себе почувати. Це зрозуміє і оцінить співрозмовник. А коли ви йому задаєте нецікаві для нього питання, він намагатиметься «позбутися» вас короткими відповідями. Вважається, що навіть одяг для майбутньої зустрічі повинен відповідати місцю і часу. Дивно дивитися на журналіста в светрі, який задає питання строго одягненому керівнику – тут вже треба бути на рівних. А ось на спортивному майданчику або де-небудь на галявині можна обійтися і без краватки.

«Буває, журналіст перескакує з теми на тему і демонструє абсолютне незнання не тільки матеріалу, свого співрозмовника, життя, а й основ професійної бесіди. Це все – не інтерв'ю, а дискредитація професії» [43, с. 184].

При записі бесіди вже на папері журналіст повинен вміти зберігати образний лад мови свого співрозмовника. Але, трапляються, інтерв'ю, які нагадують виписки з довідок без єдиного живого слова.

Після цього йдуть питання й банальний текст з довгими, до 10-12 рядків, фразами, які і вимовити і читати важко. В цьому випадку хочеться зробити висновок, що написаний текст розбили питаннями після написання, а не створювали в процесі бесіди.

Отже, інтерв'ю – це спілкування між особами, найпопулярніший метод отримання інформації. Дослідниця М. Лукіна зазначила, що інтерв'ю складається з підготовки, проведення, та завершення. Спочатку журналіст повинен обрати героя для свого матеріалу. Ця особа може бути експертом у певному питанні, людина, яка викликає суспільний інтерес або просто цікавою. Далі журналіст складає план свого майбутнього матеріалу та виходячи з цього

складає запитання. Часто розмова проходить настільки легко, що журналіст навіть не звертається до заготовлених питань.

1.2 Підготовка запитань

Журналіст має відповідально та ґрунтовно підходити до інтерв'ю, вивчити досьє людини, у якої будете брати інтерв'ю, опрацювати документи, щоб знайти ті прогалини, які потребують уточнюючих запитань. Без досконалої підготовки практично неможливо під час розмови з об'єктом миттєво реагувати на те, що сказав співрозмовник, вдаватися до навідних запитань. Насамперед журналіста мають цікавити точні відповіді, але не можна нехтувати цікавими темами, які несподівано виринули. Чим більше ви знаєте з цього питання, тим більше ви зможете дізнатися в результаті інтерв'ю. Коли ви вже вивчили всю інформацію про людину переходьте до складання списку запитань [43, с. 184].

Запитальник варто розробляти відповідно до заздалегідь поставлених цілей, про які вже повідомили свого героя, коли домовлялися про інтерв'ю. Якщо питання під час бесіди не відповідатимуть обговореному заздалегідь плану, це може викликати підозру. Тому обов'язково при зміні ваших цілей повідомити про це співбесідника [39, с. 10].

Дослідник С. Белановський зазначає, що згідно з вітчизняними джерелами, всі види інтерв'ю поділяються по техніці проведення на, з одного боку, вільні, нестандартизованого, неформалізовані (всі три слова є синонімами), з іншого боку, «не вільні», стандартизовані, формалізовані [3, с. 42].

Питання, як в анкетах, так і в інтерв'ю, в залежності від форми їх побудови, діляться на відкриті і закриті. До закритих, відповідно до загальноприйнятому трактуванню, належать питання, в яких респонденту пропонуються заздалегідь розроблені дослідником варіанти відповідей. Інтерв'ю, складені з закритих питань, називаються формалізованими, а з

відкритих – неформалізованими. Якщо в інтерв'ю є питання обох типів, воно називається напівформалізоване.

Основним методом опитування, описаним в закордонних методичних посібниках, є інтерв'ю. Інтерв'ю діляться на формалізовані і неформалізовані. Формалізовані інтерв'ю називаються також структурованими і стандартизованими. Ці слова часто є синонімами. Що ж стосується неформалізованих інтерв'ю, то тут, в порівнянні з вітчизняними джерелами, синонімічний ряд термінів є значно довшим. Крім слів «неформалізовані», «неструктуровані» і «не стандартизовані», цей тип інтерв'ю позначається ще як «вільне», «відкрите», «глибинне», «інтенсивне», «дослідне», «якісне». Слід говорити про те, що перераховані вище терміни не завжди є синонімами в повному розумінні цього слова. Деякі автори вкладають в них певні смислові відмінності, іноді обумовлюються явно, а іноді випливають з контексту. Можна зробити висновок, що загальноприйнятих визначень цих термінів не існує, і кожен автор вільний розглядати їх або як тотожні, або вносити в їх вживання зручні йому смислові відтінки [3, с. 46].

Автор зазначає, що методичні особливості формалізованого і неформалізованого видів інтерв'ю описані в зарубіжних джерелах більш докладно, особливо в тій частині, яка стосується неформалізованого їх виду. Нижче представлені порівняльні характеристики цих видів інтерв'ю, відсутні або недостатньо докладно описані у вітчизняній літературі.

Формалізоване інтерв'ю призначене для отримання однотипної інформації від кожного респондента. Відповіді всіх респондентів повинні бути порівнянні і піддаватися класифікації. Це означає, що відмінності і схожість у відповідях повинні показувати дійсні відмінності і схожість між респондентами, а не відмінності, викликані вживаними питаннями або тим, як ці питання були зрозумілі. Формалізоване інтерв'ю може використовуватися для багатьох цілей, включаючи визначення громадської думки з широкого кола питань, з'ясування споживчих переваг, стереотипів поведінки, поширення психіатричних симптомів, а також для багатьох інших цілей, що включають

отримання кількісної інформації. Формалізоване інтерв'ю може застосовуватися одноразово з багатьма респондентами або проводитися в декілька заходів з одними і тими ж респондентами для визначення стабільності або мінливості їх установок, цінностей, звичок, компонентів способу життя і т.д [3, с. 46-47].

Якщо брати неформалізовані інтерв'ю, вони містять широке коло видів опитування, що не відповідають вимозі порівнянності питань і відповідей. При використанні неформалізованого інтерв'ю не мають за мету отримати одних і тих же видів інформації від кожного респондента, й індивід не є в них обліковою статистичною одиницею. Зміст інтерв'ю може змінюватися від респондента до респондента: кожен респондент повідомляє ту інформацію або висловлює ті думки, які він може представити найкращим чином. У цих умовах використання заздалегідь підготовленого набору питань часто буває тільки перешкодою, тому в неформалізованому інтерв'ю запитальники можуть взагалі не використовуватися [3, с. 46-47].

Закласифікацією С. Белановського, існує направлене і ненаправлене інтерв'ю. Дана типологічна вісь близька до описаної вище осі формалізованого і неформалізованого інтерв'ю, але не тотожна їй. При проведенні спрямованого опитування інтерв'юер вирішує, які питання будуть задані, які теми висвітлені, якою буде послідовність тем і питань, а також планує всю процедуру в цілому. При ненаправленому інтерв'ю все або частина з цих рішень приймає сам респондент. Ось опис того, що називається «ненаправленим» інтерв'ю:

«Після того, як інтерв'юер пояснив програму, респонденту дозволяється самому вибрати тему. До тих пір, поки респондент говорить спонтанно, інтерв'юер повинен стежити за його висловлюваннями, проявляючи до них дійсний інтерес. Поки інтерв'юований говорить, слід уважно слухати все, що говорить респондент. Якщо інтерв'юер ставить запитання, то вони повинні бути у правильній формі і, звичайно, не в такій, яка передбачає певну відповідь» [3, с. 46-47].

Таким чином, ненаправлене інтерв'ю завжди є неформалізованим, в той час як спрямоване може бути і формалізованим і неформалізованим. Зрозуміло також, що ненаправлене і спрямоване інтерв'ю в даному описі є ідеальними типами, що утворюють крайні точки шкали, в проміжку між якими знаходяться види інтерв'ю із середнім ступенем спрямованості.

С. Белановський зазначає, що спрямованість в інтерв'юванні значною мірою несумісна з отриманням непередбачених відповідей. Прямі питання, навіть якщо вони не є уточнюючими, змушують респондента сфокусувати увагу на тих пунктах, на яких він, можливо, не зупинився б за власною ініціативою. Це основний недолік тих анкет, які не дають можливості опитуваним висловити відсутність інтересу до актуальних питань.

Інтерв'ю з точним і з неточним формулюванням питання. Перший тип характеризується тим, що інтерв'юер ставить запитання в тому порядку, в якому вони записані. Це аж ніяк не тотожне процедурі формалізованого інтерв'ю, оскільки питання можуть бути відкритими, а відповіді респондентів можуть бути складними і абстрактними. В інтерв'ю з неточним формулюванням питання формулюються на розсуд інтерв'юера, який пристосовує їх до кожного респондента в залежності від ходу бесіди. Замість запитальників в інтерв'ю цього типу часто використовується перелік інформації, яку треба отримати від кожного респондента [3, с. 48-49].

«Питання, підготовлені заздалегідь, і питання, задані під час інтерв'ю. Тут протиставляються питання, заздалегідь продумані дослідником, і ті питання, які задаються безпосередньо в інтерв'ю у вигляді оперативної реакції на висловлювання респондента. У більшості інтерв'ю мають місце як ті, так й інші питання, але вони можуть істотно відрізнитися. Можуть проводитися інтерв'ю, які взагалі не містять заздалегідь продуманих питань» [3, с. 49].

В цьому випадку інтерв'ю повинно структуруватися через розуміння дослідником своєї дослідницької проблеми. Не знаючи заздалегідь, який саме релевантною інформацією має респондент, інтерв'юер ставить запитання, орієнтуючись безпосередньо по ситуації [3, с. 49].

Питання по ходу інтерв'ю є свого роду компенсатором недостатньої опрацьованості заздалегідь підготовленого запитальника. Оперативне реагування на висловлювання респондента має певні позитивні сторони, оскільки завдяки йому, дослідник намагається не упустити якусь важливу інформацію, про яку сам респондент міг згадати ненароком або побічно. Разом з тим оперативний (без продуманого заздалегідь плану) режим ведення інтерв'ю може призводити до втрати стратегічного плану, розділені на дрібні, не пов'язані між собою теми [3, с. 49].

Також занадто активне оперативне реагування «роздрібнює» інтерв'ю, сприяючи роздроблення великих тем на більш дрібні. В оперативному режимі ведення інтерв'ю на інтерв'юера лягає дуже велике розумове навантаження: зафіксувавши нове релевантне висловлювання респондента, він повинен в повному обсязі зрозуміти концептуальне значення цього висловлювання і поставити відповідне запитання. Швидкість мислення інтерв'юера не завжди встигає за цим процесом: часто виявляється, що лише після закінчення інтерв'ю дослідник усвідомлює, які питання він повинен був поставити. Іноді, якщо це можливо, становище вдається виправити повторним інтерв'ю. Якщо ж це неможливо, то досліднику залишається тішити себе тим, що на час розмови з наступним респондентом він ці питання обов'язково продумає заздалегідь.

«Загальні та особисті питання. Дані терміни показують відмінності в логічних обсягах питань: на одному полюсі питання гранично великого, а на іншому – гранично малого логічного обсягу. При отриманні інформації по одній і тій же темі інтерв'юер має можливість вибору: поставити одне загальне або велику кількість особистих питань. Загальне питання, що задається респонденту, може логічно та за формулюванням збігатися з програмним питанням дослідження» [3, с. 49].

У класифікації С. Белановського, загальне питання в порівнянні з особистим володіє двома важливими методичними перевагами. По-перше, він може бути використаний для отримання інформації, яка з більшою ймовірністю

буде спотворена при використанні особистих питань. Причини цих спотворень полягають в наступному:

а) список особистих питань може містити такі питання, в яких респондент не компетентний, над якими він не думав; практика показує, однак, що якщо таке питання поставлене, то респондент найчастіше якось на нього відповідає, фантазуючи та імпровізуючи на ходу;

б) список особистих питань може не передбачати важливих і релевантних тим, які є в свідомості респондента, але відсутні у свідомості інтерв'юера; ставлячи особисті питання і жорстко контролюючи відповіді, інтерв'юер не отримає важливої для нього інформації і залишиться при своєму;

в) при відповіді на загальні питання респонденти практично завжди розставляють ранги значущості висвітлюваних ними тем; ці ранги значущості спотворюються, зміщуються або зовсім зникають при відповіді на окремі питання [3, с. 52].

Друга перевага загальних питань, полягає в тому, що загальні питання стають для респондента мотивуючим ефектом, полегшуючи встановлення та підтримання контакту в ході інтерв'ю. Відповідаючи на загальне питання, респондент сприймає ситуацію як більш осмислену, більшою мірою дозволяє йому проявити свій розум, знання, кваліфікацію.

Третя перевага загальних питань полягає в тому, що вони можуть задаватися в умовах дуже низької інформованості дослідника про предмет дослідження. Дана властивість особливо важлива на перших етапах дослідження [3, с. 52].

Іноді для додаткового розширення обсягу питання інтерв'юер може використовувати питання з неправильною граматичною побудовою (двозначні, неоднозначні за змістом і т.п.).

Якщо в інтерв'ю потрібно отримати конкретні факти і думки, а не загальні уявлення респондента про предмет, то особисті питання є більш слушним. Наприклад, якщо дослідника цікавить вік, національність і доходи респондента, було б нерозумно питати: «Розкажіть, будь ласка, про себе». Методичні

гідності особистих питань в цілому збігаються з тими аргументами, які призводять до обґрунтування доцільності застосування формалізованих анкет.

Пряме та нейтральний питання. Перший тип питання відрізняється формулюванням, так чи інакше зумовлює відповідь респондента, тобто надає на нього свого роду психологічний тиск. Другий тип питання в ідеалі не повинен мати такого впливу.

Уточнюючі запитання бувають двох типів: а) містять явні або неявні логічні презумпції; б) містять оціночні або емоційні вирази.

Поряд з формулюваннями питань наводити вплив можуть і деякі інші дії інтерв'юера. Наприклад, інтерв'юер може висловлювати постійні сумніви в правдивості або правильності відповідей. Практика інтерв'ювання показує, що в цих випадках респондент часто буває готовий змінити свою точку зору.

Використання в інтерв'ю навідних запитань й інших засобів психологічного тиску зазвичай розглядається як методична помилка, але в деяких випадках вони можуть застосовуватися свідомо в якості спеціального методичного прийому.

Навідні запитання часто задають слідчі, бажаючи отримати від допитуваного приховану їм інформацію, хоча закон і забороняє їм це робити.

Розглядаючи проблему використання навідних запитань в інтерв'ю, автор пропонує розрізнити три типи ситуацій: 1) навідні запитання допомагають отримати більше валідної інформації; 2) валідна інформація може бути отримана всупереч навідним питанням; 3) пряме запитання спотворює відповідь [3, с. 53].

Молоді журналісти завжди сумніваються, яка кількість питань оптимально для інтерв'ю. Строгих правил на цей рахунок не існує. Комусь спокійніше, коли всі питання заздалегідь написані на папері. Хтось легко імпровізує, і йому цілком достатньо кількох ключових слів на папері, щоб вести розмову. Досвідчені журналісти нерідко взагалі не записують, а «тримають» питання в голові. У будь-якому випадку запитальник потрібен – не важливо, в розумі він або «на папірці» [39, с. 10].

Не менш важливо вибудувати список запитань за значенням. Більшість журналістів дотримуються правил планування інтерв'ю. Такі правила у своєму дослідженні подає М. Лукіна.

- Преамбула інтерв'ю, або «розминка», – це розмова для «наведення мостів», його тема може і не пов'язана з основним завданням інтерв'ю.

- На початку інтерв'ю задаються неважкі для співрозмовника, наприклад фактичні, питання. Однак, якщо ви припускаєте, що ваш герой буде прагнути уникнути відповіді, можна піти на маленьку хитрість, наприклад розширити тематичне поле бесіди.

- Далі можна приступати до основних питань. Зацікавити співрозмовника, змусити його «ворушити мозком» – мета будь-якого інтерв'юера, з ким би він не говорив [39, с. 10].

Перші запитання можуть бути легкими та досить розслаблюючими, щоб співрозмовник налаштувався на бесіду та відчув себе невимушено. На ділі слід перейти до питань по суті, що дадуть відповіді на важливі для аудиторій питання. Тут варто ставити уточнюючі запитання та бути наполегливими. Невимушено та впевнено ставити гострі питання. Запитання мають містити в собі точні дані та деталі, це донесе до об'єкта вашу підготовку і зменшить вірогідність неправдивих відповідей чи способів зманіпулювати й подати факти у вигідному для себе світлі. У підготовці запитань варто чергувати закриті та відкриті запитання. Закрите запитання – це запитання на яке можливо лише два варіанти відповідей: «Так» або «Ні».

За порадами М.Лукіної можна зробити висновок, що обов'язково під час інтерв'ю повинні бути легкі невимушені питання, які поступово перейдуть до гострих запитань. В основному це стосується чиновників, бізнесменів, тобто людей які мають певний вплив і від них потрібно дізнатися якусь суспільно важливу інформацію.

Якщо журналіст спілкується з людиною про її хобі, її роботу, метою таких інтерв'ю є показати через особистість певну професію. З такими людьми спілкування проходить зовсім інакше. Часто в таких випадках журналіст

допомагає людині, наштовхує її на певну відповідь додатковими запитаннями. Оскільки такі люди не звикли спілкуватися з пресою і вони більш скуті. Тому журналіст повинен одразу зорієнтуватися, щоб знайти підхід до цієї людини. З власного досвіду можна сказати, що часто потрібно поговорити з людиною на якусь тему, яка не стосується інтерв'ю так людина може сказати, щось важливе. Часто під час спілкуванн можна з розмови людини зрозуміти, яку тему потрібно зачепити, щоб людина розкрилася, стала більш розкутою. Після цього їй легше буде відповідати на питання журналіста.

Деякі дослідники говорять, що не можна задавати «закриті» запитання, оскільки на них людина відповідає «так» або «ні». Якщо взяти практичний досвід проведення інтерв'ю, іноді без таких питань не можна обійтися, часто вони просто необхідні.

Безпосередньо під час інтерв'ю журналіст має знайти баланс між тим, щоб не загравати з об'єктом, але й не перейти відразу в конфлікт. Поведінка журналіста відіграє значну роль, співрозмовник має розуміти, що перед ним професіонал при виконанні службових обов'язків. Зовнішній вигляд журналіста має бути доречним. Під час проведення інтерв'ю іноді необхідно другий раз поставити те ж запитання, якщо співрозмовник не дав чіткої відповіді та відійшов від питання. Іноді людина намагається обмежитись загальними словами, якщо не хоче вдаватися в неприємні для себе деталі. Обов'язково уточнюйте відповіді: «А правильно я зрозумів, що Ви...», «Конкретніше, будь ласка».

Той, хто погоджується дати інтерв'ю, як правило, передбачає, що репортер буде максимально підготовлений і обізнаний. Непідготовленого репортера дуже легко ввести в оману, і здобута інформація в цьому випадку буде малоцінною. Компетентно поставлені питання мають у своєму розпорядженні до діалогу більшість інтрев'ююваних.

Тому репортеріві слід спочатку прочитати все, що можна дістати, про інтерв'ююваного (або про предмет розслідування). Для створення його портрета опитаєте спочатку тих, хто його добре знає. Зрозуміло, бувають

випадки, коли герой інтерв'ю раніше не був об'єктом інтересу газет. І навіть в такому випадку можна провести опитування про вашого майбутнього співрозмовника у членів його сім'ї, сусідів, колег по роботі, вчителів і т. д.

Якщо узагальнити усі терміни, можна зробити висновок, що інтерв'ю - це розмова двох людей або більше з метою отримання нової інформації. Така розмова будується за певними правилами професійного журналістського спілкування. Проходить вона у форматі запитання-відповіді. Тому формула успіху полягає в тому, наскільки професійно ставлять запитання і як повно на них відповідають.

Коли журналіст вивчив усю інформацію про свого героя і склав запитання, можна починати бесіду. Дослідниця М. Лукіна зазначає, що бесіду потрібно розпочинати з проголошення етикетних фраз, які відкривають бесіду, зі слів привітання. Далі співрозмовники, особливо якщо це їх перша зустріч, повинні встановити взаємний контакт. Преамбула інтерв'ю, як правило, не виходить за рамки етикетного обміну люб'язностями або нейтральної розмови про погоду. Існують, однак, й інші способи, що полегшують співрозмовникам початок розмови. Від того, чи зуміє журналіст з перших же слів знайти підхід до свого героя, встановити з ним гармонійні, націлені на відкритий обмін інформацією відносини, отримати і розвинути до деталей, що цікавлять відомості, залежить успішний результат інтерв'ю [39, с. 10].

Інтерв'ю тет-а-тет набагато краще бесіди по телефону. При особистому спілкуванні, особливо якщо це відбувається на роботі або будинку, репортер побачить оточення інтерв'юйованого. У цьому випадку інтерв'ю поєднується з особистими спостереженням журналіста. Якщо проводити інтерв'ю по телефону, співрозмовник може в будь-який момент відключитися, і тоді – кінець інтерв'ю.

«Журналіст повинен бути одягнений відповідним чином, люб'язний і діловитий. Під час інтерв'ю важливо весь час бути наготові і відповідними питаннями повертати розмову в потрібне русло, якщо співрозмовник відходить від теми» [3, с. 60].

М. Лукіна наголошує, що загалом усі журналістські історії можна розділити на три типових. В основі першої лежать події, другій – предмети громадського обговорення, третьої – особистість співрозмовника. Концептуальна їх відмінність у тому, що історії першого типу розвиваються за законами часу, а принцип їх подачі – хронологічний; другий – за законами розуму, в них принципове значення набувають логіка, дотримання законів, зіставлення оцінок і доказів, причин і наслідків. Історії третього типу, пов'язані з «людським фактором», розвертаються в інтуїтивно-імпровізаційному ключі. Звичайно, бувають історії змішаного плану, коли подія, наприклад, розглядається не тільки як послідовність будь-яких сюжетів, а й як ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків.

Хронологічний, логічний, інтуїтивно-імпровізаційний принципи лежать також в основі трьох підходів до розробки сценарію інтерв'ю. Хронологічний принцип реалізується, якщо журналіста цікавить, як розгорталася історія в часі, свідком або очевидцем якої був його співрозмовник. Логічний – коли предметами обговорення є суспільна проблема, конфлікт інтересів або ситуації, пов'язані з драмами людських взаємин. Імпровізація підходить більше, якщо в центрі уваги журналіста перебуває людський характер, з його психологічними особливостями і неповторною індивідуальністю [39, с. 14].

Ті, хто не звик часто давати інтерв'ю, зазвичай лякаються блокнота або диктофона. Можна підбадьорити такого співрозмовника, сказавши, що ви зацікавлені в отриманні абсолютно точної інформації. Якщо ви користуєтеся диктофоном, паралельно вибірково робіть записи, якщо диктофон несподівано відмовить. Якщо інтерв'юер все-таки соромиться блокнота або диктофона, відразу після інтерв'ю сядьте десь поблизу – прямо за дверима робочого кабінету, наприклад, і відновіть розмову, зробивши замітки або наговорюючи в диктофон. Пам'ять може підвести, і те, що здається зовсім свіжим враженням, часто забувається вже на шляху до редакції. До речі, диктофон – це надійний захист від помилок при цитуванні, так само як і від претензій співрозмовника з приводу неправильного цитування.

М. Лукіна вважає, якщо під час інтерв'ю з певних причин журналіст не записав розмову на диктофон, потрібно одразу все згадане записати у блокнот. Ми не зовсім погоджуємося з цією думкою. З власного досвіду можна сказати, що журналіст не зможе згадати всю розмову та одразу після інтерв'ю все відтворити у блокноті. Лише в тому випадку, якщо під час розмови журналіст робив нотатки, з цього можна щось написати. Тому журналіст повинен бути уважним і стежити за своєю технікою, щоб у потрібний момент вона не вимкнулася або не розрядилася.

Якщо журналіст намагається під час інтерв'ю у людини дізнатися якусь суспільно важливу інформацію, запис на диктофоні буде свідченням того, що інтерв'юований дійсно говорив таке. Інакше, якщо журналіст опублікує інформацію, яка потім не сподобається інтерв'юваному, експерт може почати стверджувати, що таке не говорив. Підтвердженням правдивості опублікованого матеріалу свідчитиме запис на диктофоні. Але у будь-якому випадку журналіст повинен запитати дозволу або попередити, що розмова записується.

Інтерв'ю зазвичай проводиться тет-а-тет: репортер та інтерв'юований. Іноді мудрим кроком буде проведення інтерв'ю разом з іще одним репортером – один задає питання, інший записує. Це особливо корисно при підготовці матеріалів-розслідувань, наприклад, коли коментар передбачуваного правопорушника надають для доказу його злочину [3, с. 62].

- Не менш важливо вибудувати список запитань за значенням. Більшість журналістів дотримуються нестрогих правил планування інтерв'ю. Такі правила подають дослідники Лукіна та Белановський [3, с. 62].

- Преамбула інтерв'ю, або «розминка», – це розмова для «наведення мостів», його тема може і не пов'язаною з основним завданням інтерв'ю. Іноді можна розтягнути вступну частину та дати співрозмовнику поговорити трохи про те, про що він хоче. Коли тон і настрій розмови встановлено, переходите до найпростіших з ваших питань.

- На початку інтерв'ю задаються неважкі для співрозмовника, наприклад, фактичні запитання. На які ви самі знаєте відповідь. Це допоможе перевірити, наскільки правдивий співрозмовник. Ставтеся скептично до будь-якої відповіді, яку не можна перевірити. Ваш співрозмовник, особливо якщо це політична фігура, може мати свої плани щодо інтерв'ю. Однак, якщо ви припускаєте, що ваш герой буде прагнути уникнути відповіді, можна піти на маленьку хитрість, наприклад розширити тематичне поле бесіди.

- Записуючи відповіді, відзначайте також, як одягнений співбесідник, як себе веде, що його оточує – це ті специфічні деталі, які допоможуть вам відтворити місце дії для читача вашого матеріалу.

- Далі можна приступати до основних питань. Зацікавити співрозмовника, змусити його «ворушити мозком» – мета будь-якого інтерв'юера.

- Переконайтеся в тому, що розумієте відповіді. Якщо сумніваєтеся, попросіть пояснити. Якщо сумніви залишилися, опишіть ваше розуміння відповіді та запитайте у співрозмовника, чи правильне воно. Це особливо важливо в бесідах на науково-технічні теми.

- Цікаве питання – це подарунок інтерв'юйованому: він, виручить і виведе його на хорошу відповідь. При цьому цікаве питання – дуже індивідуальне поняття. Те, що здасться нестандартним одному герою, на іншого навів нудьгу [39, с.14-15].

- Задавайте питання, на які не можна відповісти однозначно «так» або «ні». Незавершені питання зазвичай викликають більш відверті відповіді.

- Спробуйте почати питання з «як» або «чому» - «Як ви себе відчували в той момент?» Або «Чи зробили б ви так ще раз?» І так далі. Такі питання допомагають вам більше дізнатися про співрозмовника.

- Метод, подібний з попереднім. Задайте питання: «Що здивувало вас (в такій-то ситуації)?». Іноді це може багато додати до вашого спостереженнями.

- Поговоріть про біографічні подробиці. Викличте співрозмовника на розмову про нього. Запитайте: «Яке найважче переживання пов'язано у вас з...?»
- Не говоріть співрозмовнику: «Чи не хочете прокоментувати те-то і те-то...». Співрозмовник може сказати «ні». По можливості задавай ті питання так, на які ви ніби ви вже знаєте відповідь або частину відповіді.
- Якщо співрозмовник ухиляється від відповіді, перефразуйте питання і задайте його знову, але трохи пізніше.
- Спираючись на свої попередні дослідження, задавайте запитання на кшталт: «Про вас говорять так-то і так то. Яка ваша реакція на це? »
- Використовуйте довгу паузу. Якщо співрозмовник відразу не відповідає на питання повністю, тихо чекайте, показуючи очікування. Часто в міру того, як проходить час, співрозмовник робить для себе висновок, що вам потрібні ще якісь деталі, і доповнює короткі відповідь.
- Коли бесіда добігає кінця, починайте задавати найскладніші питання, на які, на вашу думку, співрозмовник не схильний відповідати охоче. До цього моменту небажання говорити може вже зникнути. Якщо воно все ж має місце, це не зіпсує ваше інтерв'ю, оскільки на більшість питань ви вже отримали відповіді.
- Найголовніше питання, заради якого проводилося інтерв'ю, варто припасти наостанок. Жорсткі або неприємні для героя питання ніколи не задаються на початку розмови.
- Продовжуйте бесіду і після того, як ви закрили блокнот і вимкнули диктофон. Це найсприятливіший момент для найбільш щирих відповідей.
- Дуже важливий заключний етап інтерв'ю, в якому, як правило, заздалегідь можна спланувати тільки час закінчення. Дотримуватися домовленостей про тривалість інтерв'ю – хороший тон. Бажано також завершувати розмову на позитивній ноті. Навіть якщо в кінці задавалися неприємні запитання, треба спробувати «відвести» розмова в сторону, заговорити про щось приємне для співрозмовника, щоб ні у кого не залишилося неприємного осадку.

До класифікації М. Лукіної можна додати те, що під час підготовки до інтерв'ю журналіст повинен запитання підготувати блоково. Не обов'язково починати інтерв'ю з простих запитань, а на останок завершити «гострими» запитаннями. Усе залежить від теми та героя. Наприклад, якщо журналіст через людину хоче показати певну професію, тут «гострих» питань може не бути. Зазвичай такі матеріали виходять нейтральними.

Складаючи питання та розробляючи сценарій інтерв'ю, не варто забувати, що головна роль в ньому належить зовсім не журналісту, а його співрозмовнику. Саме він є основним комунікатором, в його розпорядженні інформація, і в принципі він вправі чинити з нею як завгодно. Журналіст є лише транслятором, передавальною ланкою між своїм співрозмовником і суспільством.

Дуже важливо правильно завершити розмову, не посилаючись на те, що треба бігти на наступну зустріч, але обов'язково сказати слова етикету. Починаючи журналісти часто не уявляють собі, що на завершальному етапі інтерв'ю можуть відбутися неочікувані речі. Наприклад, уже після завершення інтерв'ю герой може, нарешті, зважитися сказати те головне, заради чого і погодився на цю зустріч. Тому необхідно бути уважним до останнього моменту. Не варто соромитися іще раз постукати в двері, якщо щось згадали або забули запитати щось дуже важливе, наприклад, уточнити написання імен і прізвищ або попросити дозвіл на публікацію фотографій із сімейного альбому.

Стратегічно правильно вчасно не тільки почати, але й закінчити інтерв'ю. Точність і пунктуальність – необхідна умова для того, щоб враження про репортера склалося сприятливе. Недозволено спізнюватися на інтерв'ю. Але не менш погано затримувати співрозмовника довше, ніж було обумовлено заздалегідь. Зрештою, у нього можуть бути заплановані інші справи, і навіть якщо через делікатність він в цьому не зізнається, тривала розмова може викликати цілком зрозуміле роздратування, оскільки завадить йому виконати намічене.

Сенс будь-якого інтерв'ю в тому, що ваш співрозмовник повинен говорити. Якщо він мовчить, спробуйте сказати, що виконуєте свою роботу і хочете зробити її добре.

В кінці інтерв'ю слід подякувати співрозмовнику, який виділив вам свій час, і домовитися про можливість зв'язатися з ним, можливо, по телефону, якщо раптом журналіст виявить якісь прогалини у своєму матеріалі. Залиште про себе найкращі враження – адже ця людина може не раз стати в нагоді вам як інформатор. Якщо є ймовірність того, що він не зможе придбати газету, пошліть йому вирізку з опублікованими інтерв'ю [3, с. 63].

На думку М. Лукіної після проведення інтерв'ю потрібно його опрацювати. На цьому етапі передусім треба адаптувати матеріал до типу ЗМІ, де буде оприлюднене інтерв'ю. Для друкованих ЗМІ це розшифровка інтерв'ю з аудіоносіїв, а для телебачення чи радіо – монтування. Якщо в ході опрацювання інтерв'ю виникає потреба уточнення – робіть це. Одне з найбільш суперечливих питань, що виникають в ході опрацювання інтерв'ю є його узгодження. *За новою редакцією закону «Про авторське право та суміжні права»*, згідно з якою інтерв'ю вважається твором, написаним у співавторстві, відповідно потребує узгодження. Якщо чітко дотримуватися букви закону, то жанр інтерв'ю як можливість отримання компрометуючої і соціально важливої інформації втрачає свій сенс. Оскільки, перечитавши текст, інтерв'юваний може вичистити всі компрометуючі моменти. І в такому разі поважаючий себе журналіст відмовиться від оприлюднення такого матеріалу. Є ще один суперечливий момент у виконанні цієї норми, а саме те, що таке «вилізане» інтерв'ю може мати в собі ознаки замовлення, що ставить під сумнів незалежність та неупередженість журналіста, що брав це інтерв'ю [39, 36-37].

«Потрібно обов'язково інтерв'ю погоджувати перед публікацією. Це принциповий підхід професіонала, що не боїться, показувати свій матеріал до публікації іншій людині. А зараз це навіть відповідає нормі ст. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», за якою посадова особа може зажадати узгодження [43, с.185].

Підсумовуючи розділ варто зазначити, що інтерв'ю зазвичай обирають щоб дізнатися певну інформацію або через героя показати важливу подію, проблему чи просто розповісти про цікаву людину, або того, хто представляє суспільний інтерес.

У першу чергу журналіст повинен визначитися з героєм майбутньої публікації. Окреслити план та тему матеріалу, домовитися про зустріч. Зазвичай день і час задає інтерв'юваний. Журналіст повинен вже підготувати запитання. Якщо це публічна особа, тоді необхідно вивчити усю інформацію, щоб дізнатися якусь ексклюзивну інформацію. Якщо це не публічна особа, яка ніколи не давала інтерв'ю, журналіст складає загальні запитання виходячи зі свого задуму.

Під час спілкування журналіст повинен буди ввічливим та у потрібний момент додатковими запитаннями направили свого інтерв'юваного у потрібне русло. Коли журналіст розшифрує інтерв'ю та підготує до публікації, він повинен обов'язково узгодити свій матеріал з інтерв'юваним.

РОЗДІЛ 2

ЖУРНАЛІСТ ПІД ЧАС ІНТЕРВ'Ю З ЛЮДЬМИ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1 Етичний аспект професійної діяльності журналіста

Журналістська етика є самостійною прикладною, нормативною, фаховою, методологічною наукою, світоглядною основою журналістської діяльності, що відображається в поглядах, оцінках журналістів, їхній творчості та поведінці. Журналістська етика й професійна мораль журналіста співвідносяться як методологічні, методичні засади професійної діяльності й практика їх дотримання.

Для початку вважаємо за потрібне розглянути значення слова «етика». Воно походить від давньогрецького *ethos* – вдача, характер, звичай. Його ввів у вжиток у 4 ст. до н.е. філософ Аристотель, який розумів її як філософію моральної поведінки людей. Аристотель назвав «етичними» чесноти та достоїнства людини, що виявляються у її поведінці, такі якості, як мужність, розсудливість, чесність, а «етику» – науку про ці якості. Близьким за змістом є слово латинського походження мораль. «Моральність – це сукупність душевних і вольових якостей, що є найбільш зручними формами поведінки, які впливають з фактичного образу життя певних людей» [11, с.145]. Науковці вважають, що етика розглядає ті зіткнення, які відбуваються всередині моральної системи. Тобто етика – це своєрідний конфлікт між певними цінностями та вибором, який потрібно між ними зробити. Дослідник журналістики В. Теплюк дає наступне визначення етики – «це сукупність настанов, що виражаються у принципах і нормах та регламентують моральний аспект діяльності журналіста у процесі виконання своєї соціальної ролі» [62, с.25].

У статті О. Кузнецової зазначено, що журналістська етика має специфічне завдання – формувати самосвідомість, поведінку, творчість, стосунки

журналіста відповідно до ідеальних етичних вимог: етичних цінностей, норм, етикетних правил та навчити їх самостійно робити правильний моральний вибір, що базується на гуманістичному критерії морального вибору демократичного журналіста, й підтверджують прикладний характер журналістської етики [11, с.145].

Якщо розглядати журналістську етику як науку, вона узагальнює моральний досвід журналістів, розробляє загальні професійні моральні принципи, цінності, норми, правила, закономірності, піднімається на рівень теорії, не обмежуючись тільки описуванням. «Журналістська етика містить знання про доцільне й цінне не тільки на високому рівні абстрагування, а й правила моральної поведінки під час професійної діяльності на рівні методики» [34, с. 30].

Варто зауважити, що мораль присутня при кожному міжособистісному контакті, у кожній сфері суспільного життя.

У монографії «Морально-етичні цінності громадянського суспільства» автори зазначають, що моральність вважається формою соціальної свідомості, характеризує людину з точки зору його можливості існувати в людському соціумі. Місцем, в якому знаходить свій вияв моральності, вважаються відносини між людьми. Лише тільки в процесі взаємодії з іншими людина має можливість та може себе виразити як морально або ж аморально. Якраз в моральності людини реалізується її соціальна суть. Якщо розглядати мораль як науковий термін, він означає систему ідей, принципів, законів, норм і оцінок, що регулюють стосунки між людьми [45, с. 21].

Моральна свідомість – одна зі сфер суспільної свідомості, що відображає реальні стосунки і регулює моральний аспект діяльності людини [45, с. 22].

При аналізі моралі як цілісної системи потрібно розглядати її структурні складові, зокрема моральні значення, в їх зв'язку з іншими компонентами.

Журналіст постійно потрапляє у точку зіткнення цінностей моральних і матеріальних, оцінює відповідно до своїх поглядів свої дії та справи інших, робить вибір, який здається йому правильним. Тому етика засобів масової

інформації – це також питання про відповідальність. А якщо етика вчить відповідальності перед людьми, очевидно, що професійна етика – відповідальності перед своєю роботою.

У Кодексі професійної етики українського журналіста, прийнятому у 2002 році на 10-му з'їзді Національної спілки журналістів України, зазначено: «Головний обов'язок журналіста – сприяти забезпеченню права громадян на одержання оперативної інформації. Це зобов'язує його у своїй діяльності завжди бути об'єктивним, коректним, відповідальним за свою справу. Журналіст поширює і коментує лише ту інформацію, у правдивості якої переконаний. Він уникає неповноти або неточностей чи викривлень інформації, які могли б завдати моральної шкоди честі та гідності людини, неприпустимі з його боку недостовірні повідомлення. Журналіст відповідальний перед читачем, слухачем чи глядачем» [30]. У пункті 4 стверджується, що «журналіст зобов'язаний сприяти зміцненню моральних та етичних засад суспільства, збереженню національних, культурних традицій, протистояти впливу культу насильства, жорстокості, порнографії». А також журналіст «несе не лише юридичну, а й моральну відповідальність перед суспільством за правильність повідомлень і справедливість суджень» [30].

Щодо мовного аспекту, потрібно зважати на пункт 9 Кодексу професійної етики українського журналіста: «Журналіст покликаний постійно працювати над підвищенням власного фахового рівня, плекати свою основну зброю – слово, суворо дотримуватися конституційних норм функціонування української та інших мов в Україні, рішуче виступати проти фактів неповаги до державної мови, приниження її ролі та значення у житті суспільства» [30].

Ще один етичний кодекс був запропонований Комісією з журналістської етики та підтриманий Незалежною медіа-профспілкою України у травні 2003 року. Після розгляду конфліктних ситуацій етичного характеру в залежності від конфлікту Комісія ухвалює рішення у вигляді дружнього попередження або заяви у формі публічного осуду.

У своїй статті А. Сенюк зазначає [11, с. 145], що відповідальність,

незалежність, чесність та чимало інших етичних норм покладені в основу кодексів професійної етики журналістів багатьох країн світу, у тому числі й України. Характерною особливістю цих документів є те, що створюються вони за добровільною згодою журналістів-підписантів. У Кодексі міжнародних принципів журналістської етики, прийнятому у 1983 році у Празі, головним завданням журналіста є право людей на отримання об'єктивного зображення дійсності шляхом достовірної, точної і повної інформації, при виконанні своєї професійної роботи важливі: соціальна відповідальність журналіста, професійна чесність журналіста, яка «не дозволяє журналістові приймати будь-які подачки від зацікавлених осіб, а також виражати приватні інтереси, що суперечать суспільному благополуччю». У Кодексі професійної етики Спілки професійних журналістів метою діяльності преси є освіта спільноти. Саме вона є передумовою справедливості й основою демократії.

Отже, обов'язок журналіста полягає у сприянні цієї мети, сумлінно і чесно слугувати суспільству, відшуковуючи істину та забезпечуючи об'єктивне та всебічне висвітлення подій і проблем. Наріжним каменем довіри до журналіста вважається професійна чесність, яка виявляється у відданості етичним принципам професійної поведінки, описаним у Кодексі. У Декларації принципів поведінки журналістів, прийнятій на 11-му Всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів у 1954 році, доповнений у 1986 році, та у Кодексі етики об'єднання професійних журналістів США головною ціллю журналіста визначений пошук правди: «Єдиний обов'язок усіх журналістів – служити суспільству у його прагненні знати правду». Ці принципи зобов'язують журналістів працювати у дусі об'єктивності, точного й збалансованого викладу фактів [11, с. 145].

Журналіст має можливість формувати суспільну думку, і це, відповідно, накладає на медійників певну відповідальність. Але журналіст – така ж людина, що виросла у тому ж середовищі і під дією тих самих стереотипів, на які «хворе» оточуюче суспільство. Виходом з цієї ситуації є запровадження певних етичних правил для журналістів, на які можна орієнтуватись при підготовці

матеріалів. Стежити за дотриманням цих правил має саме медіасередовище, відповідні етичні комісії та інші саморегулятивні органи. Етичні порушення у своїй більшості не призводять до юридичної відповідальності, але у здоровому медіасередовищі мають спричинити засудження проявів таких порушень іншими членами середовища. Головне завдання журналістики – це працювати на суспільство та в інтересах суспільства. Працювати в інтересах інших замовників (політиків, медіавласників, релігійних установ) вже є порушенням професійної журналістської етики. Наприклад, таке явище, як джинса, або прихована реклама, є одним з таких порушень етики. Оскільки суспільство є багатограним, неприпустимо в роботі журналіста використовувати мову ворожнечі і дискримінувати певні соціальні групи населення (за релігійними, сексуальними, національними, гендерними, расовими ознаками тощо). Одним із важливих аспектів у журналістській етиці є презумпція невинуватості – апріорі людина є невинуватою, аж поки не доведено зворотнє, відповідно, журналіст не може називати людину злочинцем, поки це не доведено судом [9, с. 71].

У збірнику «Права людини та мас-медіа в Україні» [53, с. 18-19], вказано, що особи з інвалідністю, літні люди, роми, колишні ув'язнені, діти та інші становлять вагому частину кожного суспільства і мають рівні права з іншими громадянами. Проте велика кількість суспільних бар'єрів заважають залученню їх до громадського життя та представництву інтересів.

- Інституційні бар'єри. Відсутні державні програми (наприклад, реінтеграція колишніх ув'язнених), а ті, що є, часто декларативні й такі, що не діють (як-от національна ромська стратегія).

- Оцінні судження/стереотипи. Негативне ставлення до певних категорій осіб, їхня стигматизація або ж свідоме уникнення інформування ЗМІ лише підсилюють стереотипи щодо них. Так, висвітлення тематики національних громад незрідка супроводжується мовою ворожнечі. Або ж у медіа практично відсутній запит на висвітлення безпритульних чи осіб без громадянства.

- Фізичні/архітектурні бар'єри часто «викидають» із суспільного життя

маломобільних осіб: людей з інвалідністю, батьків з дитячими візочками, вагітних, літніх людей та ін.

- Недостатня інформація та комунікація. Поширення інформації має відбуватися доступними каналами та зрозумілою «мовою». Так, особи з порушенням слуху потребують дублювання інформації на ТВ рухомою стрічкою або перекладом на жестову мову. А діти з національних громад мають право навчатися своєю рідною мовою.

- Фінансові бар'єри. Залучення різних категорій населення в суспільно-політичне життя країни повинно стати нормою також у прийнятті місцевих і національних бюджетів.

Якщо усунути ці бар'єри, тоді стане можливим залучення цих осіб до суспільного життя, використання їхнього досвіду тощо. І користь від цього отримають усі: оскільки обмеження участі в соціальному житті вразливих груп населення впливає не лише на них, а й на їхні сім'ї, не дає змоги розвиватися їхньому потенціалу на користь усієї спільноти [53, с. 18-19].

Отже, кожна людина має рівні права, ніхто не повинен піддаватися дискримінації, стереотипам та негативному ставленню. Журналісти повинні всіяко руйнувати різні судження і показувати вразливі категорії населення з позитивного боку. Формуючи таким чином інше ставлення до таких верств населення.

У збірнику конспектів та лекцій «Права людини та мас-медіа в Україні» зазначено, що за даними загальнонаціонального соціологічного дослідження 2016 року, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс», 60% українців зазначили існування проблеми дискримінації, а 40% опитаних зіткнулися з проявами дискримінації особисто. Найчастіше згадували вікову дискримінацію (про її існування говорили близько 37% опитаних) і дискримінацію людей із інвалідністю (близько 33%). Важливу роль у формуванні суспільного ставлення до людей з інвалідністю відіграють державні та громадські інституції, освітні установи та центри, родина, соціум та ін. [53, с.199].

Останнім часом в українському суспільстві переважає стереотипне

сприйняття людей з інвалідністю. Такі люди систематично зазнають дискримінації в різних її проявах. Тому мас-медіа, замість культивування тривоги чи упереджень щодо існування відмінностей, покликані переконувати людей прийняти наявність різних фізичних, розумових, психічних та емоційних особливостей людини. Підтримка розмаїття та повага до нього ведуть до подолання стереотипного мислення, а відповідно й дискримінації, та сприяють забезпеченню рівних прав і можливостей [53, с.199].

За спостереженнями експертів ІМІ, в останні роки кількість матеріалів, що стосуються людей з особливими потребами, зросла, і це пов'язано передусім з війною на Сході. У результаті бойових дій, за даними Уповноваженої Президента України з мирного врегулювання ситуації в Донецькій та Луганській областях Ірини Геращенко, 4 тисячі осіб отримали статус «інвалід війни».

Отже, серед основних завдань мас-медіа, як важливого чинника впливу на державну політику та суспільну свідомість, є:

- висвітлювати питання щодо порушення прав людини;
- спонукати владу вирішувати проблеми, з якими щодня доводиться зіштовхуватися людям з інвалідністю;
- приділяти належну увагу захисту прав людини. Тому важливо, щоб у мас-медійних повідомленнях подавали збалансовану, коректну та виважену інформацію, а не транслювали стереотипи [53, с.199].

Якщо розглядати морально-етичні аспекти, потрібно для початку звернутися до законодавчої бази та визначити захищеність людей з інвалідністю.

Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» визначає основи соціальної захищеності і гарантує людям з інвалідністю рівні з усіма іншими громадянами можливості участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов для реалізації прав та свобод людини і громадянина та ведення повноцінного способу життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами [19].

Закон України «Про зайнятість населення» визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття [18].

У своїй роботі працівникам ЗМІ під час висвітлення проблем інвалідності слід спиратися на норми **Кодексу професійної етики**.

Зокрема, журналіст повинен *уникати у публікаціях та передачах образ з приводу національних, расових, етичних та релігійних поглядів і почуттів людей; протидіяти екстремізму та обмеженню громадянських прав за будь-якими ознаками; утримуватися від натяків або коментарів стосовно фізичних недоліків чи хвороб людини; уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики*. Особливу чуйність і тактовність він має виявляти щодо дітей та неповнолітніх. Журналіст зобов'язаний сприяти зміцненню моральних та етичних засад суспільства, збереженню національних, культурних традицій, протистояти впливу культу насильства, жорстокості, порнографії [50, с. 31].

На думку С. Голуба, головне завдання ЗМІ у висвітленні таких людей – це уникати стереотипів і висвітлювати людей з особливими потребами як звичайних представників суспільства. Не варто акцентувати увагу на неповноправності таких людей чи через міру їх жаліти, але не потрібно й героїзувати.

Також слід уникати висвітлення людей з інвалідністю як тягаря для родичів. Навіть якщо матеріал прямо і не називає таких людей «тягарем», але в ньому йдеться про те, як важко рідні з такою людиною, це дискредитує людей з інвалідністю в очах суспільства. Натомість досить зрідка ЗМІ зображають людей з особливими потребами як повноцінних чи навіть пересічних членів суспільства. Постійно наголошується на тому, що ці люди вимагають особливих речей, які непотрібні людям без інвалідності.

Це певною мірою може ускладнювати інтеграцію людей з особливими потребами в суспільство. Висвітлювати людей з інвалідністю варто як

звичайних людей, але зауважувати, що всі ми прагнемо поліпшення життєвих умов, а таким людям таке поліпшення необхідне, це об'єднуватиме цих людей з людьми без інвалідності. Ще одним вкрай важливим аспектом висвітлення людей з інвалідністю є використання коректних та необразливих слів. У своїй статті для Mediasapiens «Як розповідати про людей з інвалідністю: поради для журналістів», журналістка Центру інформації про права людини Ірина Виртосу окреслила, чого варто уникати при висвітленні таких людей: Слово «неповносправні» – це опис, а не група людей. Завжди вживайте термін «люди з інвалідністю» чи «особа з інвалідністю». Уникайте вживання медичних штампів, здатних підсилювати стереотипи про людей з інвалідністю як про «нездорових людей». Уникайте таких фраз, як «хворіє на...», «жертва (чогось)», які викликають жаль та навіюють відчуття постійного болю та безнадійності. Уникайте використання образів, які передають страждання, небезпеку, ізоляцію або пасивність [9, с. 80-81].

Більшість людей з інвалідністю використовують звичні слова для опису щоденного життя. Користувачі візків «ходять на прогулянки». Люди з погіршеним зором можуть бути раді або не раді «вас бачити». Погіршений стан може лише означати, що дещо робиться по-іншому. Слід уникати загальних фраз, які можуть надати порушенням стану здоров'я людини негативного відтінку, наприклад: «глухий як тетеря», «глухий до наших бажань», «німий як риба» тощо. Слід уникати пасивних слів та слів, які асоціюються з людиною як жертвою. Не слід вживати слова, які показують повагу до людей з інвалідністю як активних громадян, які контролюють власне життя.

Слід підкреслити, що останнім часом дійсно зросла кількість матеріалів про людей з інвалідністю. Журналісти намагаються показувати таких людей активними, які мають свої інтереси та захоплення.

2.2 Інтерв'ю з людьми з інвалідністю: особливості проведення

Головне завдання ЗМІ у висвітленні людей з інвалідністю – це уникати стереотипів і висвітлювати їх як звичайних представників суспільства. Не варто акцентувати увагу на неповноправності таких людей чи через міру їх жаліти, але не потрібно й героїзувати.

Для початку розглянемо, що таке інвалідність. У посібнику з інклюзивного сприйняття зазначено, що інвалідність – поняття, яке еволюціонує і є результатом взаємодії, яка відбувається між особами з інвалідністю та бар'єрами середовища та відносин, і яка заважає їхній повній і дієвій участі у житті суспільства нарівні з іншими [50, с. 18].

«**Інвалідність** – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист» [50, с. 19].

«**Особа з інвалідністю** – особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які під час взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній і ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими» [50, с. 20].

«**Інвалід** – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист» [50, с. 21].

Відповідно до соціальної моделі інвалідності *саме бар'єри, які існують у суспільстві, а не функціональні порушення, роблять людей «інвалідами».*

Інші терміни – «особа з інвалідністю», «людина з інвалідністю» – використовують для того, щоб на перше місце поставити слово «особа», «людина», а потім її особливість [50, с. 11-12].

У зв'язку з відсутністю доступу до будівель, транспорту багато людей з інвалідністю не мають можливості брати активну участь у житті родини, громади та нації. Це обмежує їхні можливості у працевлаштуванні, відпочинку та користуванні іншими послугами.

Інформація та комунікація часто є недоступними для багатьох людей з інвалідністю. Здебільшого інформація відсутня у доступному форматі. Веб-сторінки іноді розроблено без дотримання вимог універсального дизайну або вони несумісні з програмним забезпеченням для людей з інвалідністю.

Відсутність достовірної і широкої *статистичної інформації* з проблеми інвалідності перешкоджає досягненню ефективних змін. Громадські організації могли б підтримати збір даних з метою подальшого інформування місцевих та національних органів влади. ЗМІ також могли б ініціювати такі розвідки. Після опрацювання дані могли б стати добрим підґрунтям для прийняття відповідних рішень [50, с. 15].

Відповідно до статті 4 Конвенції ООН про права інвалідів необхідно активно залучати людей з інвалідністю через їхні представницькі організації до всіх етапів формування та впровадження політики, законів та послуг, які безпосередньо їх стосуються.

«Інклюзивне прийняття рішень – це не тільки підхід, але й практичний засіб залучення до спільного визначення та вирішення проблем. Він забезпечує активну участь у процесі прийняття рішень тих, на кого вони впливають, і тих, хто несе відповідальність за їх здійснення» [53, с.21].

Інклюзивний підхід виник як чинник рівності всіх людей. Політику та послуги, розроблені для забезпечення прав різних категорій осіб та залучення їх у всі сфери життя суспільства, потрібно формувати з урахуванням досвіду тих, на кого вони спрямовані. Водночас суспільство справедливо очікує, що і самі ці групи населення – роми, люди, які живуть з ВІЛ, особи з інвалідністю чи представники ЛГБТ-спільноти – будуть позиціонувати себе як активні учасники власного життя, позитивно сприймати себе в соціумі та бути відповідальними за свої вчинки. Якщо держава відповідає за створення

політики й розробку рішень, які впливають на життя різних людей, то саме ЗМІ є тією рушійною силою, яка може і навіть зобов'язана впроваджувати інклюзивні принципи.

А саме:

- просувати принципи рівності й недискримінації;
- руйнувати стереотипи через всебічне висвітлення питань про людей, які мають різні ознаки (інвалідність, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність, національність тощо);
- фахово висвітлювати факти порушень прав людини; пропонувати глядачеві «нестандартні» життєві історії, які є реальними, але їх часто ігнорують;
- інформувати про державні процеси, зокрема формування державних політик щодо вразливих груп населення, та контролювати втілення цих державних політик і рішень;
- сприяти діалогу між державою та громадськими організаціями, які представляють різні категорії населення;
- спонукати різні групи населення до участі в інклюзивному прийнятті рішень;
- постійно оновлювати медійний процес: збільшувати представництво різних груп осіб – людей з інвалідністю, ромів та інших представників національних громад, внутрішньо переміщених осіб тощо – в ефірі/журналістських матеріалах. Співпрацювати з ними також як з експертами та експертками не тільки з «їхньої» тематики, а і як фахівцями з різних сфер; запрошувати їх працювати ведучими, репортерами, контент-менеджерами, перекладачами, залучати їх до процесу медіавиробництва, наприклад, у ролі монтажерів відео, продюсерів тощо. Зображення в ЗМІ різних категорій населення гідно та з повагою робить суспільство більш інклюзивним і толерантним.

Включення різних людей у суспільство означає те, що всі люди є його повноправними членами і їхні права треба поважати. І ЗМІ тут відіграють не

останню роль [53, с.21].

Отже, у збірнику «Права людини та мас-медіа в Україні» зазначено, що інклюзивний підхід у ЗМІ:

- це новий, нестандартний погляд людини, яка «відрізняється», на традиційні, звичні теми (поки що у ЗМІ вкрай зрідка враховують позицію, скажімо, людей з інвалідністю чи ромів, якщо тема безпосередньо їх не стосується);
- надає більш правдиву, різнобічну, із реальним життєвим досвідом інформацію для висвітлення різних тем: від політики, бізнесу до культурного життя країни й дозволяє;
- збільшує аудиторію серед представників «своїх» громад (спрацьовує принцип наближення інтересів);
- означає включення представників різних груп населення як медійних працівників і працівниць (а не тільки героїв сюжетів чи статей), що урізноманітнює журналістську команду;
- сприяє верховенству права, захисту прав людини, толерантності суспільства, рівності та недискримінації;
- утверджує впевненість людини брати відповідальність за своє життя (і не тільки представників вразливих категорій!). А це неминуче впливає на розбудову сильної держави відповідальних людей.

Типовим результатом правозахисної журналістики як інклюзивної є розвиток в Україні соціально-партнерської та правозахисної комунікації [53, с.21].

Правозахисна журналістика як інклюзивна – це особлива практика системного розкриття правозахисних медіатем, що характеризується:

1. Журналістським процесом, бо її розглядають як постійний пошук способів реалізації прав людини в нових, не комфортних, конфліктних умовах життя; іншими словами – правозахисна журналістика «розширює горизонт» для цінностей прав людини.

2. Пов'язана з визначенням перешкод та їх подоланням, включає збір

інформації з різноманітних джерел, аналіз причин перешкод, з одного боку, реалізації прав людини та, з іншого – виконання владою відповідних зобов'язань, комплексного оцінювання ймовірних способів вирішення «вже» і «тепер».

3. Передбачає видимість будь-якої людини, а її участь розглядає як позитивний досвід, який набуває людина в інклюзивному процесі прийняття рішень; досягнення людини розглядає як результат інтеграції, розвитку людини в спільноті/громаді.

4. Передбачає певний наголос на ті групи людей, які підлягають «ризикові» виключення або обмеження. Поширеними причинами загострення вразливості людей вважають: злочини на ґрунті ненависті, відторгнення в громаді, невключеність до механізмів захисту прав людини, хвороби, злиденність, безробіття, емоційне та психологічне насильство, експлуатацію, неучасть у прийнятті рішень, які їх стосуються, та ін. [53, с.20-21].

Журналісти мають з'ясовувати причини дискримінації меншин й окремих соціальних груп і наголошувати на безпідставності соціальних стереотипів й упереджень стосовно них. Тільки так можна сформувати культуру толерантності суспільства.

Варто пам'ятати: толерантність – соціальна і демократична цінність. Її формування є тривалим процесом і відбувається день за днем. Для цього мас-медіа мають дотримуватися простих правил:

- постійне (а не ситуативне) інформування про національну/культурну/соціальну унікальність (а не відмінність) певної меншості;
- створення позитивного образу про особистість або групу;
- паритетна комунікація й постійний пошук спільних з більшістю ознак;
- повага до відмінностей та ідентичності (етнічної, соціокультурної, індивідуальної, статевої);
- налагодження ефективних взаємовідносин: інформаційне налаштування переходу від простого співіснування до етапу активності,

спільної участі, взаємодії.

У процесі роботи над гострою соціальною проблематикою журналісту варто пам'ятати й про етику взаємодії із соціально вразливими групами. Представляючи їхні суспільні інтереси, мас-медіа демонструватимуть свій рівень громадянського активізму.

Постійне, професійне резонування проблем соціально вразливих груп населення у ЗМІ сприятиме посиленій увазі суспільства та органів державної влади до цих категорій населення, а отже, вирішуватиме низку болючих питань соціальної політики України, зміни законодавства, освітніх ініціатив, медичних послуг. Яка категорія населення належить до соціально вразливих груп? В українській системі права немає чіткого визначення цього поняття. Так, у Постанові Кабінету Міністрів України (№ 1381, 28. 12. 2011) міститься конструкція «найбільш вразливі верстви населення», до яких зараховано «сім'ї померлих учасників війни і бойових дій, партизанів», «інвалідів війни» (коректніший термін – «особа з інвалідністю внаслідок війни», згідно з недавно прийнятим Законом № 6710 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо соціального захисту осіб з інвалідністю)»). Закон України «Про соціальні послуги» фіксує поняття «осіб, окремих соціальних груп, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем». Під складними життєвими обставинами Закон розуміє обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті. До соціально вразливих груп населення належать:

- люди з інвалідністю;
- безробітні;
- внутрішньо переміщені особи;
- постраждалі від техногенних, природних і соціальних катастроф;

- малозабезпечені сім'ї;
- безхатченки;
- безпритульні;
- діти, які залишилися без піклування дорослих;
- люди літнього віку, які потребують постійної сторонньої допомоги;
- особи, які опинилися у стані соціальної дезадаптації внаслідок злочинів (насильства, експлуатації) [53, с.106-107].

Звичайно, кожна з перелічених категорій населення має свій соціальний і правовий захист. Формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. За законодавством, матеріальну допомогу надають особам, які перебувають у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарії та особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації. Наразі журналісти здійснили дуже багато ініціатив у сфері захисту суспільних інтересів меншин і соціально вразливих груп населення. По суті, тільки завдяки засобам масової інформації суспільство дізнається про факти порушення прав людини та коло тих проблем, з якими щодня стикаються представники різних соціальних груп. Українська журналістика потроху долає низку соціальних стереотипів та упереджень, які найчастіше стають джерелом дискримінації. Утім, часто самі працівники медіа сприяють фіксації негативних оцінок у суспільній пам'яті стосовно певних національностей, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, безхатченків, представників ЛГБТ-спільноти [53, с.107].

У збірнику «Нічого для нас без нас» виділені інклюзивні принципи:

- люди є «інвалідами» через бар'єри, які створює суспільство;
- порушення та функціональні обмеження є допустимою нормою життя, тоді як дискримінація – ні;
- люди, які надають підтримку особам з інвалідністю, повинні бути «напоготові», а не «на вершині» – люди з інвалідністю повинні мати

можливість використовувати допомогу, досвід та знання інших, але при цьому не бути об'єктом їхнього контролю;

- «усе, що нас стосується, має здійснюватися за нашою участю»;

- люди з інвалідністю мають право на рівність, гідність та незалежність.

Інклюзивний підхід до прийняття рішень виник як фактор рівності усіх людей. Інакше кажучи, політика та послуги, розроблені з метою забезпечення прав осіб з інвалідністю та їх залучення в усі сфери життя суспільства, має формуватися з урахуванням досвіду тих, на кого вона спрямована.

Цей підхід порушує проблему *очікувань*, які має суспільство стосовно людей з інвалідністю, позиціонуючи їх як активних учасників власного життя, а також посилює їхні прагнення, позитивне бачення себе та суспільства. Інклюзивний підхід до прийняття рішень – це багатоетапний процес. І нині країни перебувають на різних його етапах, кожен з яких має свої особливості та завдання. На будь-якому етапі – інформування, консультування або інклюзивного прийняття рішення – роль ЗМІ полягає в модеруванні процесу. Вони можуть виступати як повноцінний учасник обговорень чи надавати платформу для обговорення [50, с. 18-19].

Проаналізувавши думки науковців можна зробити висновок, що інклюзивний підхід створений для того, щоб населення було максимально толерантним до повної категорії людей. Потрібно руйнувати стереотипи та бар'єри, які створювалися десятиліттями. Потрібно зробити всі умов, щоб вазливі категорії населення відчували себе на рівні з іншими.

Оціночні судження

Особи, відповідальні за формування політики, та представники ЗМІ повинні відігравати провідну роль у тому, щоб кинути виклик стереотипам та негативному ставленню суспільства до людей з інвалідністю. Наприклад, через співпрацю з людьми з інвалідністю, залучення їх до спільної роботи тощо [50, с. 20].

Інклюзивний підхід до прийняття рішень слід застосовувати на всіх рівнях формування політики та послуг.

- Конкретна людина з інвалідністю повинна сама визначати, де їй жити і з ким.
- Бажано, щоб громадські організації, незалежно від виду діяльності, мали серед своїх членів осіб з інвалідністю.
- Уряд має знайти механізми залучення людей з інвалідністю до процесу формування та прийняття політичних рішень.
- ЗМІ мають залучати людей з інвалідністю до співпраці як дикторів, журналістів, учасників медійного процесу (монтажерів, операторів), експертів тощо [50, с. 20].

Закон України «Про зайнятість населення», який визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття.

У своїй роботі журналістам, медійникам, працівникам ЗМІ під час висвітлення проблем інвалідності слід спиратися на норми **Кодексу професійної етики**. Зокрема, журналіст повинен *уникати у публікаціях та передачах образ з приводу національних, расових, етичних та релігійних поглядів і почуттів людей; протидіяти екстремізму та обмеженню громадянських прав за будь-якими ознаками; утримуватися від натяків або коментарів стосовно фізичних недоліків чи хвороб людини; уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики*. Особливу чуйність і тактовність він має виявляти щодо дітей та неповнолітніх. Журналіст зобов'язаний сприяти зміцненню моральних та етичних засад суспільства, збереженню національних, культурних традицій, протистояти впливу культу насильства, жорстокості, порнографії [50, с.31].

Образи та зображення можуть як впливати на спосіб мислення людей, так і відображати його. Стереотипи є перешкодою для розуміння інвалідності загалом. В останні роки люди з інвалідністю заявили про свої індивідуальні і колективні права, намагалися змінити лексику, яку використовують для їх опису.

Науковці відзначили, що медійники мають використовувати коректну мову. Так, наприклад, слова «інвалід» чи «неповносправний» некоректні. Краще говорити «людина з інвалідністю». До некоректних висловлювань належать і «людина з обмеженими можливостями», адже можливості всіх людей так чи інакше обмежено. Навіть більше, часто ці можливості обмежує саме середовище проживання. Наприклад, людина на інвалідному візку не може користуватися маршруткою не через свою особливість, а через відсутність спеціально оснащених автомобілів. У таких випадках краще говорити «людина з фізичною інвалідністю» [53, с.201].

У збірнику вказано, що спочатку людина, далі – її особливість. Принцип «person the first» – тобто спочатку людина, а вже потім її інвалідність – головне у журналістиці. Для прикладу: «людина з Даун-синдромом» або «людина з синдромом Дауна». Із цих двох варіантів у пріоритеті буде перший, адже сам Джон Даун не мав додаткової хромосоми. Сюди ж і «людина на інвалідному візку/колясці», замість «колясочник» [53, с.201].

«Чи людина з інвалідністю завжди страждає? Коли журналіст говорить: «Хлопець, який страждає від ДЦП», то стигматизує його. Наділяє його цим стражданням і навіть не припускає, що людина може жити звичайним життям і... не страждати. Страждання роблять людину жертвою – і цього варто уникати, тим більше, якщо це неправдива інформація [53, с.201].

Також у збірнику зазначено, що в такому разі завжди краще говорити: «Хлопець з ДЦП». До цього ж прикладу належать і «жертви насильства». Так говорити й писати неприпустимо. Наділяючи людину статусом «жертви», свідомо чи несвідомо медійник не дає їй шансу повернутися до попереднього способу життя. Саме тому про таких людей варто говорити як про тих, які пережили або перенесли насильство [53, с.201].

У журналістському словнику не має бути і слова «душевнохворий». Термін «душевнохворий» вилучили з медичної лексики. Навіть більше, визначення «хворий» створює відчуття другосортності. У цьому разі краще говорити «людина з ментальними порушеннями», «людина з психічними,

розумовими порушеннями». Людей з порушеннями (особливостями) розвитку некоректно називати хворими, вони часто не мають звичайних, у нашому розумінні, хвороб. Сюди належать, наприклад, аутичні малюки. Так, саме аутичні, хоча коректним є і формулювання «діти з аутизмом».

Тож якщо це стосується інвалідності, правильно вживати «людина з порушенням слуху», «незряча» – «людина з порушенням зору». Слово «паличка» у контексті незрячості використовувати також некоректно. Доцільно вживати термін «біла тростина». Журналісти також часто пишуть, що нечуюча людина спілкується мовою жестів. Однак у цьому контексті словосполучення «мова жестів» набуває зовсім іншого, нетотожного значення, адже під мовою жестів розуміють мову тіла. Це те, як тіло людини реагує на брехню, залицяння, як людина чухає носа, накручує волосся на палець. Людина із порушенням слуху спілкується жестовою мовою, саме такий термін варто використовувати у медіатекстах [53, с.202].

У підручнику «Нічого для нас без нас» надають поради, якою мовою спілкуватися. До **коректної мови відносять:**

- Слово *«неповносправні»* – це опис, а не група людей. Вживайте термін *«люди з інвалідністю»* чи *«особи з інвалідністю»*. Уникайте вживання медичних штампів, які схильні підсилювати стереотипи про людей з інвалідністю, як *«пацієнти»* або *«нездорові люди»*.
- Уникайте таких фраз, як *«хворіє на...»*, *«жертва (чогось)»*, які викликають дискомфорт або жаль та навіюють відчуття постійного болю та безнадійності.
- Уникайте використання образів, які передають *страждання, небезпеку, ізоляцію* або *пасивність*.
- Люди, які користуються візками не обов'язково говорять про себе, як про таких, що *«прикуті до візка»*.
- Більшість людей з інвалідністю використовують звичні слова для опису щоденного життя. Користувачі візків *«ходять на прогулянки»*. Люди з погіршеним зором можуть бути раді або не раді *«вас бачити»*. Можна

використовувати мову щоденного вжитку – наприклад, «побачимось пізніше» або «ще одні руки» (у значенні «ще один працівник»).

- Слід уникати загальних фраз, які можуть надавати порушенням стану здоров'я людини негативного відтінку, наприклад, «глухий як тетеря», «глухий до наших бажань», «німий як риба» тощо.

- Уникайте пасивних слів та слів, які навіюють асоціацію з жертвою. Вживайте слова, які виражають повагу до людей з інвалідністю, демонструють їх як активних осіб, які контролюють власне життя.

У посібнику «Нічого для нас без нас» автор подають поради щодо спілкування з людьми з інвалідністю:

- Говоріть звичним тоном. Не говоріть повчально або зверхньо.
- Поводьтеся просто, будьте точними та проявляйте нейтральність.
- Використання ввічливої, коректної мови лише підтверджує повагу та звичну.

- Люб'язність.
- Не використовуйте занадто вишукану або політкоректну мову – якщо ви будете проявляти надмірну чутливість щодо правильного і неправильного використання слів та описів, це може вплинути на спілкування та ефективність роботи.

- Слова, які ви вживаєте, не повинні підсилювати стереотипи.
- Ніколи не говоріть замість людини, з якою ви спілкуєтесь, і не закінчуйте замість неї речення.

- Звертайтеся до осіб з інвалідністю так само, як і до всіх інших.
- Спілкуйтеся з людьми з інвалідністю напряду, навіть якщо їх супроводжує перекладач або помічник.

- Важливо, щоб людина з інвалідністю відіграла таку ж саму роль, як і всі інші.

Застосування принципів універсального дизайну до інформації робить її доступною для більшості людей. Відповідно до норм універсального

дизайну інформація подається доступною, простою мовою і в різний спосіб (використовуючи спеціалізовані формати), щоб усі могли нею користуватися.

Під час інтерв'ю необхідно використовувати просту мову:

- Ви повинні знати свою аудиторію.
- Уживайте щоденну мову, яка знайома читачам.
- Використовуйте короткі та зрозумілі речення (15-20 слів).
- Найкраще, коли в одному реченні передається одна думка.
- Абзаци повинні бути короткими; в одному абзаці повинна міститися одна тема.
- Уникайте багатоскладових слів, якщо є коротший еквівалент.
- Уникайте використання жаргону, акронімів (аббревіатур, які читаються, як слово), технічних термінів та деталей. Якщо ж все-таки необхідно вжити акронім, то спочатку подайте повну назву.
- Використовуйте активні слова й уникайте пасивних, наприклад: *«Петро написав листа»* замість *«Лист був написаний Петром»*.
- Уживайте займенники «ти», «ви», «ми».
- Давайте прості інструкції, наприклад: *«Будь ласка, дайте відповідь на цей лист»*.
- Допомагайте співрозмовникам, проявляйте гуманність і ввічливість [50, с. 41-42].

ЗМІ можуть пришвидшити включення людей з інвалідністю в суспільне життя. Адже масс-медіа має свою аудиторію, платформу для ведення дискусій, ресурси і творчий потенціал. Залучення людей з інвалідністю в медійне виробництво значно збільшило б потужності ЗМІ (і не тільки щодо фаховості висвітлення теми інвалідності).

- У першу чергу, це новий, нестандартний погляд людини з інвалідністю на традиційні, звичні теми (адже вкрай рідко враховують точку зору людей з інвалідністю, якщо це безпосередньої їх не стосується).

- Надало б більш правдивого, різнобічного, із життєвого досвіду матеріалу як для висвітлення тем інвалідності, так й інших тем: від політики, бізнесу до культурного життя країни й дозвілля.
- Люди з інвалідністю як медійні працівники (а не тільки герої сюжетів чи статей) урізноманітнили б журналістську команду, колектив.
- Збільшило б аудиторію серед людей з інвалідністю (глядачів, читачів, слухачів, користувачів соціальних медіа тощо): спрацьовує принцип зближення інтересів.
- Сприяло б верховенству права, захисту прав людини, толерантності суспільства, рівності та недискримінації тощо.
- Утверджувало б впевненість людини (не тільки людини з інвалідністю!) брати відповідальність за своє життя [50, с. 48].

Науковці подають різні поради, щодо висвітлення людей з інвалідністю. Якщо проаналізувати ці поради, можна зробити висновок, що спілкування з людиною з інвалідністю нічим не відрізняється від розмови з будь-якою іншою людиною. Потібно спілкуватися на рівних, спокійно, не вживати слова, які підтверджуватимуть стереотипи.

ЗМІ відіграють важливу роль в *інклюзивному прийнятті рішень*, оскільки можуть сприяти позитивному ставленню до людей з інвалідністю та впровадженню соціальної моделі інвалідності.

Мас-медіа зазвичай мають величезний вплив на органи державної влади, а тому можуть заохочувати їх користуватися перевагами інклюзивного прийняття рішень. Це також важливо й для самих медіа, оскільки люди з інвалідністю є споживачами контенту (продукту) ЗМІ. Забезпечення доступності інформації та включення в неї людей з інвалідністю – це не лише моральний обов'язок, а й правова вимога.

Ефективність прийнятих рішень може бути *збільшена* або *зменшена* залежно від зацікавленості цією темою ЗМІ. Ті, хто відіграють провідну роль у формуванні громадської думки (чи то розробники політики, представники

громадянського суспільства, чи, власне, масс-медіа), можуть впливати на рішення органів державної влади.

Люди з інвалідністю становлять значну частину кожного суспільства і мають рівні права з іншими громадянами. Проте велика кількість бар'єрів (створених суспільством) заважають їхньому залученню до громадського життя та представництву інтересів.

Безперечно, ЗМІ сприяють формуванню громадської думки. Вибір слів, образів та повідомлень може сформувати сприйняття, ставлення та поведінку людей. Цей вибір також може визначити, що є важливим, а що ні.

Залежно від того, як зображують осіб з інвалідністю, від частоти їх появи в ЗМІ формується і їх сприйняття суспільством. Бо хоча й існують програми в масс-медіа на тему інвалідності (наприклад, документальні фільми), люди з інвалідністю досі рідко з'являються в загальних програмах. А коли вони там все-таки з'являються, то часто стигматизуються або на них навішуються ярлики. Також людей з інвалідністю часто зображають як об'єкти жалю або як мужніх героїв.

Тож реалістичне зображення людей з інвалідністю в щоденних програмах на телебаченні та радіо, у друкованих матеріалах тощо, з одного боку, сприятиме формуванню правдивої та збалансованої інформаційної картини. З іншого – руйнуватиме стереотипи, які підсилюють негативне сприйняття людей з інвалідністю.

Зображення в ЗМІ людей з інвалідністю гідно та з повагою робить суспільство більш інклюзивним і толерантним [50, с.48-49].

Журналісти можуть виробляти контент, що різнобічно відображатиме життєвий досвід людей з інвалідністю (зокрема, звичайне життя людини з різними порушеннями). Або ж розповідати про бар'єри, з якими доводиться зіштовхуватися щодня, які перешкоджають людям з інвалідністю повноцінно брати участь у громадському житті.

ЗМІ можуть сприяти проведенню діалогу між різними учасниками – державою, громадськими організаціями, бізнесом і, власне, суспільством. Для

цього в них є різні платформи: окрім шпальт газет та ефірного часу, також блоги, різні соціальні мережі тощо.

Важливо робити правдиві матеріали про людей з інвалідністю, які руйнують стереотипи та створюють образ громадян з рівними правами, а не перетворюють їх на об'єкт жалю та милосердя.

Працевлаштування людей з інвалідністю на посадах редакторів-розробників, продюсерів, журналістів, ведучих тощо відіграє надзвичайну важливу роль у створенні інклюзивної та проникливої культури в ЗМІ. Людей з інвалідністю, які мають певні експертні навички, слід залучати до роботи у фокус-групах, у радах директорів та дорадчих групах збільшилася [50, с. 51-52]. Однак актуальною проблемою залишається її фахове висвітлення.

Журналісти за допомогою своїх публікацій повинні долати стереотипи про людей з інвалідністю. Формувати суспільну думку про таких людей.

Враховуючи конкуренцію і боротьбу за увагу споживача, ЗМІ часто розробляють теми, які легко зрозуміти і які є передбачуваними. Однак у мас-медіа є потужний потенціал креативу, який можна використати для впливу на зміну ставлення до людей з інвалідністю, позитивного їх сприйняття.

Головний внесок, який можуть зробити ЗМІ у процес залучення людей з інвалідністю в життя суспільства – це уникати та руйнувати стереотипи.

Найпоширеніші стереотипи:

- Люди з інвалідністю – нещасні, неприємні, хворі, неспроможні або злі.
- Люди з інвалідністю не мають майбутнього і є тягарем для своїх сімей.
- Людей з інвалідністю представляють героями (наприклад, коли вони «долають свою інвалідність» або мужньо тримаються, незважаючи на «тяжкі страждання»).
- Людей з інвалідністю представляють диваками (об'єктами людської цікавості з огляду на їхнє рідкісне або незвичне порушення).

- Люди з інвалідністю не цікавляться нічим, окрім своєї хвороби, і вони не можуть бути експертами в жодній сфері, окрім інвалідності.
- Люди з інвалідністю – гарний інструмент для гри на почуттях [50, с. 55].

Для отримання змін та покращення послуг надзвичайно важливо представляти людей з інвалідністю в реалістичному світлі.

Позитивний образ інвалідності – це чесне та креативне зображення людей з інвалідністю. Він базується на соціальній, а не медичній моделі інвалідності. Це може бути будь-що – фотографія, графіка або персонаж статті (історії), коментар людини з інвалідністю.

Позитивний образ допоможе змінити ставлення громадськості та підвищити сподівання щодо можливих досягнень людей з інвалідністю. Це також допоможе людям з інвалідністю відчувати зв'язок із суспільством.

Зв'язок ЗМІ зі своєю аудиторією залежить і від комунікації з людьми з інвалідністю та членами їхніх сімей. Якщо через рекламу (не обов'язково соціальну), репортажі, статті ЗМІ залучатимуть людей з інвалідністю до активного життя, включення у суспільство, до творчості, це допоможе змінити уявлення про те, що інвалідність – це трагедія, яка зачіпає невелику меншість. Замість цього можна показати, що люди з інвалідністю можуть бути успішними в багатьох суспільних сферах, що інвалідність – це звична частина життя. Чим позитивніше представлені люди з інвалідністю, тим легшим стає завдання зміни ставлення людей до них [50, с. 58] .

Отже, у журналістських матеріалах людей з інвалідністю слід показувати в позитивному образі. Також їх потрібно якомога частіше залучати в різні сфери життя. Необхідно вивчити законодавчу базу та етичні норми, які стосуються людей з інвалідністю, щоб не дискримінувати їх. Вміти підбирати потрібні слова та правильно ставити запитання.

РОЗДІЛ 3

ІНТЕРВ'Ю З ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ У ЗАПОРІЗЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

3.1 Аналіз запорізьких інтерне-змі

Для аналізу ми обрали матеріали запорізьких інтернет-ЗМІ. Першим проаналізували інтерв'ю «Когда человеческая полноценность не зависит от проблем со здоровьем» опублікований на сайті «Запорозької Січі» 8.10.2018 р. (див. рис. А.1.).

Починається матеріал зі вступу, а саме з життєвого кредо героя у вигляді вірша. Далі автор в тексті робить акцент на вадах людити та вказує групу інвалідності, але не зазначає точного діагнозу.

У цьому інтерв'ю автор максимально намагається показати людину з інвалідністю на рівні з усіма. Журналістка не прагне викликати жалість у читачів. Навпаки, автор показує людину з інвалідністю з позитивного боку, як соціально-активну людину: «Сегодня Юлия – дипломированный психолог, активист ассоциации «Надежда», которая занимается психологической, моральной и материальной помощью семьям, воспитывающим детей-инвалидов. Общественную организацию, в которой зарегистрировано 1050 семей, возглавляет Юлина мама, а она ей активно помогает: готовит тематические вечера с особенными ребятами, занимается компьютерным набором всей документации ассоциации «Надежда», является администратором ее сайта. А еще она пишет стихи и основала «Клуб знакомств маломобильной категории молодых людей».

Матеріал розбивається коментарями героя, який розповідає про своє життя. Цей текст – поєднання інтерв'ю з нарисом.

Героїня вказує, що її батьки самі створили стереотипи. Вони вважали, що вона не повинна разом з усіма дітьми навчатися у школі, потрібно для початку вилікуватися: «Хотя мама была категорически против – она хотела меня вылечить, а только после этого отправлять в школу» (див. рис А.1.).

Але сама жінка говорить, що вона «пішла» до першого класу. Незважаючи на те, що вона пересувається в інвалідній колясці. Це вказує на її рівні можливості.

Місцями автор ставить запитання. Якщо проаналізувати їх за класифікацією С. Белановського, можна зробити висновки, що ці питання мають розгорнуту відповідь.

У тексті присутні запитання до героя: «Почему свой выбор Вы остановили на факультете психологии?», «Юля, Вы уверенный в себе человек с сильным характером. Что или кто помог Вам стать такой?», «– Юля, как Вы живете сегодня, о чем мечтаете?». Отож, питання різнопланові та стосуються всіх сфер життя героя. Починаючи від навчання та завершуючи мріями інтерв'ююваного. Усі запитання відкриті і потребують розгорнутої відповіді.

У матеріалі автор вживає такі слова як «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалід дитинства», «колясочник», «людина з обмеженими можливостями». З етичного боку такі вживання недопустимі, оскільки вони підсилюють стереотипи. Зараз згідно ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього» відбулися певні зміни. А саме: у частині третій статті 61 слово «інвалідів» замінити словами «осіб з інвалідністю». Та в абзаці першому частини другої статті 172 слова «дитину-інваліда» замінити словами «дитину з інвалідністю [17]. Оскільки текст в «Запорозькій Січі» був опублікований до змін у Законі, тому порушень, щодо неправильного вживання слів немає.

У матеріалі зазначено, що Юля має мовні порушення. З огляду етичного спілкування розмовляючи з людиною, яка має труднощі у спілкуванні, треба слухати її уважно, чекати доки людина закінчить фразу, не виправляйте її та не намагатися пояснити щось замість неї. Якщо це потрібно, варто ставити короткі запитання, які потребують коротких відповідей. З цього можна зробити висновок, що журналістка дійсно задавала короткі запитання, тому в основному текст йде у вигляді розповіді героїні.

Отож, автор знайшов підхід до інтерв'ююваної. Юля, героїня, змогла відкритися та розповісти про своє життя. Запитання були підібрані вправно та припускають відкриту відповідь. Також журналіст дотримується усіх етичних та моральних принципів.

У матеріалі сайту «Вся власть» від 7.07.2016 р. «Евгений Клопота: «Ни смотря ни на что, человек должен двигаться вперед!» опубліковане інтерв'ю з незрячим викладачем університету. Цей матеріал оформлено у вигляді питання-відповіді (*див. рис. А.2.*).

Починається інтерв'ю з ліду, в якому автор показує героя, як соціально-активну людину: «Евгений преподает в университете, занимается общественной деятельностью, работает практическим психологом. Он ведет активный образ жизни: плавает, играет в шахматы, боулинг, нарды. Кроме того, не считает себя инвалидом, а живет полноценной жизнью. «Вся Власть» поинтересовалась у ученого в чем же заключается его секрет успеха» (*див. рис.А.2.*).

В інтерв'ю автор зробив акцент на тому, що незрячий професор захистив докторську дисертацію. Тому більшість запитань стосується роботи героя та його громадської діяльності. Цікаво, що авторка не вказує у тексті причину проблем зі здоров'ям героя і навіть не запитує про це в нього.

Авторка починає інтерв'ю відразу із простого запитання. У цьому випадку цікавляться про його діяльність «Почему вы выбрали психологию?». Акцент усього інтерв'ю зроблено на дисертації, яку захистив герой. Адже для всієї країни це сенсація, що незрячий професор захистив дисертацію на рівні з усіма.

Поступово журналістка ставить питання, які стосуються громадської діяльності героя.

Тільки авторка робить це не у вигляді уточнюючого питання, а простим реченням просить героя розповісти про це: «Вы занимаетесь общественной деятельностью, расскажите об этом» (*див. рис. А.2.*).

Інтерв'юований починає розповідати про свою громадську діяльність.

Під час розмови журналістка ставить додаткові запитання: «Что входит в ваши обязанности?», «Что вы уже сделали, будучи в «Комитете доступности при Запорожской облгосадминистрации»?», «Где вы берете средства на реализацию ваших идей?» та інші питання. Як бачимо, журналістка вдало підбрала запитання, оскільки вони усі відкриті і потребують розширеної відповіді.

У тексті використовуються такі вирази, як «незрячий» та «людина з обмеженими фізичними можливостями». Оскільки цей текст був опублікований до змін у Законодавстві, таке вживання правильне. Тому у тексті ми не помітили порушень етичних норм.

Завершується інтерв'ю запитанням про мрію героя: «Что бы вы хотели в жизни сделать грандиозного, чего еще не успели сделать?». Цим питанням авторка вдало підводить до завершення інтерв'ю. Оскільки інтерв'ю краще завершувати на позитивній ноті.

Отже, в інтерв'ю авторка показує людину з інвалідністю з позитивного боку. Пишуть про нього, як про людину, яка не зважаючи на свої вади змогла досягти висот у педагогічній діяльності. Усі питання побудовані правильно та йдуть блоково. Спочатку розповідають про роботу героя, потім про його активну громадську діяльність та особисте життя. Усі питання відкриті та потребують розширеної відповіді. Журналістці вдалося знайти спільну мову з героєм, оскільки він дуже змістовно відповідав на запитання. Також автор дотримався усіх етичних вимог і спростував стереотипи, які стосуються незрячих людей.

Про цього героя писали й на сайті «Запорозької Січі» від 05.02.2016 р. Заголовок інтерв'ю: «ЕВГЕНИЙ КЛОПОТА: «Я ПРОСТО БЕРУ И ДЕЛАЮ» НЕЗРЯЧИЙ ГОРОЖАНИН ЗАЩИТИЛ ДОКТОРСКУЮ». Автор з метою зацікавити читача вже в заголовку робить акцент на тому, що людина має певні вади (*див. рис. А.3.*).

У ліді журналістка вказує на сенсаційність цієї події «Запорожец Евгений Клопота – первый незрячий человек, который защитил докторскую диссертацию по психологии. Такое событие произошло впервые за всю

историю независимой Украины» (див. рис. А.3.).

Далі автор поверхово вказує, що чоловік втратив зір через травму у дитинстві, а потім йде акцент на тому, що герой живе повноцінним життям, викладає в університеті та веде активну громадську діяльність. Такий підхід журналіста правильний. Оскільки він спростовує стереотипи про те, що незрячі люди не можуть нічого самостійно зробити. Автор підтверджує, що люди з інвалідністю активні та можуть усе робити на рівні з іншими.

Матеріал складається із 10 запитань. З першого питання можна зрозуміти, що герой розповідатиме про свою роботу «Евгений, как вы стали преподавателем психологии?» (див. рис. А.3.). Також є питання про собисте життя героя.

Журналістка у свого героя запитує про проблеми, з якими стикаються незрячі: «С какими основными проблемами сталкиваются незрячие люди?». Інтерв'юований розповідає, що є інформаційні бар'єри, через які незрячі люди не можуть ознайомитися з друкованою інформацією. Але з розвитком електронних технологій усе змінилося, з'являється доступність для всіх. Існує й фізичні бар'єри. Для людей з інвалідністю немає гідних умов. Психологічний бар'єр – невпевненість в собі людини інвалідністю, а також низька самооцінка.

Можна зробити висновок, що автор через призму життя однієї людини показує проблеми, з якими стикаються незрячі. У цьому тексті дотримані усі моральні та етичні норми. Автор називає людину незрячою, таке вживання допустиме оскільки воно не несе негативу.

Матеріал на незалежному молодіжному порталі «Пороги» «Чи потрібно вірити в дива?» 05.06.2018 р. розповідає про запорізьку трупку «Рівні можливості» (див. рис. А.4.). Це театр який складається не тільки з людей з інвалідністю, в акторському складі беруть участь усі бажаючі. Мета такого театру – довести, що всі люди рівні і немає ніяких обмежень. Часто не тільки запорізькі, але й всеукраїнські ЗМІ пишуть про цю трупку.

У цьому матеріалі автор пише про прем'єру нового спектаклю та спілкується з режисеркою.

Інтерв'ю побудоване із 11 запитань. Перші запитання пов'язанні з самим спектаклем: «Коли народилася ідея цього спектаклю?», «Скільки часу пішло на підготовку та написання сценарію?», «Про що ця історія?» та інші. Більшість питань відкриті. Є лише одне закрите запитання: «Майже у кожного артиста є свій ритуал перед виходом на сцену. Чи є він у вас?». Але відповідь на нього розширена. З цього можна зробити висновок, або журналіст під час роботи задавав додаткові питання, або героїня сама розпочала говорити більше.

У цьому матеріалі вдало підібрані запитання. Усі вони мають відкриту відповідь. Якщо розглядати це інтерв'ю з морального та етичного боку, то журналіст ніяких норм не порушує. Він не називає людей з інвалідністю словами, які можуть їх дискримінувати. Автор взагалі спілкується з людьми з інвалідністю як зі звичайними акторами, які не мають вад.

Насправді у запорізьких ЗМІ багато уваги приділяють цій інклюзивній трупі, а саме її засновниці Маріанни Смбалян. Так, на порталі пороги від 08.11.2017 р. опубліковано інтерв'ю «Маріанна Смбалян: «Все хотят быть услышанными... и нужными»» (див. рис. А.5.). У тексті роблять акцент на театрі. Розпочинається розповідь з короткої біографії режисерки цього театру. Журналіст навіть вказує хворобу, через яку Маріанна має інвалідність: «С детства Марианне был поставлен довольно редкий диагноз – спинальная амиотрофия Верднига-Гоффмана. Марианна объясняет свой диагноз так: «Это мышечное заболевание, в следствие которого мышцы спины плохо держат тело, и в целом человек ощущает постоянную общую слабость». У тексті можемо простежити пряму мову, в якій сама героїня розповідає про свій діагноз.

У словах інтерв'юєра «Несмотря на то, что заболевание прогрессирует, и сегодня Марианна чувствует себя намного слабее, чем в детстве, девушка не перестает бороться за жизнь и ценит каждое ее мгновение» є певна жалість до головної героїні через те, що в неї прогресує хвороба. Але у той же час в інтерв'ю автор показує її, як людину сильну духовно. Вона не переймається через свій стан, а навпаки веде активне життя. Це доводить одне з речень: «Она

активна учасниця клубу «Равные Возможности», а ще режиссер, сценарист и актриса одноименного театра».

Всього в матеріалі 12 запитань. Перші три запитання стосуються захоплення героїні. Наприклад, перше питання в тексті складається з трьох різних запитань. Спочатку журналіст говорить: «Расскажите немного о себе», а потім задає уточнюючі запитання: «как давно увлекаетесь творчеством, откуда у вас способность творить на холсте? Кто, возможно, стал вашим вдохновителем?».

У матеріалі зробили довідкову врізку: «Клуб «Равные Возможности» объединил людей с особыми потребностями, но не «ограниченными возможностями». «Мы все волонтеры на инвалидных колясках...». В одному з речень ми простежуємо фразу «люди з особливими потребами». Київський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді пропонує використовувати «слова та поняття, які не створюють стереотипів». Саме використання слова ОБМЕЖЕНИЙ і є стереотипом. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю говорить: «Комітет бере до уваги запит Держави-учасниці стосовно термінології на позначення осіб з інвалідністю і вважає, що використання термінології українською мовою, яка називає осіб з інвалідністю «інвалідами» або «особами з обмеженими фізичними можливостями», не відповідає Конвенції» [32].

Як відомо, згідно сучасної соціальної моделі інвалідності – інвалідність не є проблемою певної людини, адже вона настає через непереборні фізичні бар'єри в навколишньому середовищі, відсутність можливості рівного доступу до інформації, освіти в школах і вишах, працевлаштування, житла тощо, тобто це проблема суспільства. Саме тому, НЕ РЕКОМЕНДОВАНО вживати термін «людина з обмеженими можливостями» (особливими потребами), натомість на його місце без проблем сідає «людина з інвалідністю» – більш ніж чітко і зрозуміло.

Але якщо врахувати дату публікації матеріалу, 8.11.2017, на той час ще не було змін в законодавстві, щодо людей з інвалідністю, тому таке вживання було допустимим.

У одному із останніх питань, яке складається також з кількох окремих запитань, автор наче наштовхує героя на правильну відповідь: «Чего вы хотели достичь, создавая театр «Равные возможности»? Показать, что и люди с инвалидностью тоже могут жить полноценной жизнью и добиваться успеха, или же реализовать собственные амбиции и желания?». Журналіст дає альтернативу, або показати повноцінне життя, або певні амбіції. Герой відповідаючи на це питання губиться, яка з відповідей більше підходить. Краще було залишити лише одне запитання «Чего вы хотели достичь, создавая театр «Равные возможности»?». Цього було б достатньо і інтерв'юований відповів би на свій розсуд.

З аналізованих матеріалів можна зробити висновок, що запорізькі журналісти намагаються максимально коректно висвітлювати інформацію про людей з інвалідністю. Медіа дотримуються усіх моральних та етичних норм. Вони не використовують стереотипи, не вживають слова, які мають негативні значенні або дискримінують людину. У кожному матеріалі намагаються показати людину з інвалідністю, як соціально активну особистість, вказати на її захоплення та досягнення. Таким чином формують толерантне ставлення суспільства до людей з інвалідністю.

3.2 Контент регіональних інтернет-ЗМІ: анкетне опитування

Під час дослідження ми провели два опитування на сервісі «Google Форми» з 27.10.2019 року по 3.11.2019 року на предмет тематики та якості висвітлення матеріалів про людей з інвалідністю в запорізьких інтернет-ЗМІ. Опитування проводили серед людей з інвалідністю та журналістів, які писали на подібні теми.

Анкета для опитування, яка була розрахована для людей з інвалідністю складалася з наступних питань:

- 1) З якими стереотипами Ви найчастіше зустрічалися які стосувалися теми людей з інвалідністю?
- 2) Як на Вашу думку медіа повинні висвітлювати інформацію про людей з інвалідністю?
- 3) Які найважливіші теми варто озвучувати журналістам під час висвітлення теми людей з інвалідністю?
- 4) Які б Ви могли дати поради журналістам, які пишуть про людей з інвалідністю?
- 5) Які запитання журналістів для Вас є болючими та чутливими?
- 6) Чи достатньою мірою журналісти висвітлюють проблеми людей з інвалідністю в ЗМІ? Назвіть, будь ласка, ЗМІ в яких порушують цю тему?
- 7) Чим би Ви хотіли доповнити та чим розширити публікації/стрічку новин запорізьких ЗМІ, стосовно людей з інвалідністю?
- 8) У 2017 році відбулися зміни у законодавстві та замінили слово «інваліди» на «люди з обмеженими фізичними можливостями» на «людина з інвалідністю». Наскільки такі зміни важливі? Чому?
- 9) Як Ви ставитесь до візуальної подачі інформації про людей з інвалідністю під час інтерв'ю? Чи дозволяєте робити фото, відео журналістам? Якщо ні – чому?
- 10) Чи дотримуються журналісти коректних висловлювань на Вашу адресу?

Анкета для опитування журналістів включала такі запитання:

- 1) Як на Вашу думку медіа повинні висвітлювати інформацію про людей з інвалідністю?
- 2) Які найважливіші теми варто озвучувати журналістам під час висвітлення теми людей з інвалідністю?
- 3) Які теми болючі для людей з інвалідністю?
- 4) Як швидко люди з інвалідністю йдуть на контакт під час інтерв'ю?
- 5) Як Ви оцінюєте частоту висвітлення теми людей з інвалідністю в сьогоденних ЗМІ? Якщо рідко – з чим це пов'язано?
- 6) З людьми якої форми інвалідності частіше доводиться спілкуватися?
- 7) В чому полягає складність журналісту під час спілкування з людиною з інвалідністю?
- 8) Які особливості роботи спілкування з людьми з інвалідністю різного віку (діти, дорослі...)?
- 9) Які теми є табутованими для Вас під час спілкування з людьми з інвалідністю?
- 10) Як бути коректними під час спілкування із людьми з інвалідністю?

В першому опитуванні взяло участь 12 журналістів різних видів ЗМІ – телебачення, інтернет та газета. На запитання: **Як на Вашу думку медіа повинні висвітлювати інформацію про людей з інвалідністю?** Представники ЗМІ зазначили, що не потрібно акцентувати увагу на інвалідності, це такі ж люди як і решта.

Матеріали не повинні мати на меті викликати жалість, а мають показувати, що люди з інвалідністю – звичайні люди і їх необхідно залучати до всіх сфер життя.

Коректно й толерантно, регулярно, Обережно, об'єктивно, потрібно більш сконцентровано на людині – на її досягненнях, мріях. Не просто говорити про якусь подію, а приділяти увагу саме горю.

Необхідно відверто говорити про ті чи інші теми, що стосуються людей з

інвалідністю. Будь-то проблеми, які спіткають цих людей, чи навпаки позитивні проекти, чи зрушення, що спрямовані на поліпшення умов для життя

Друге питання стосувалося важливих тем: **Які найважливіші теми варто озвучувати журналістам під час висвітлення теми людей з інвалідністю?**

На думку журналістів, ЗМІ повинні висвітлювати досягнення людей з інвалідністю, їх жага до життя людяність, інклюзивності. Треба наголошувати на тому, що люди з інвалідністю готові до взаємодії з зовнішнім світом, а от зовнішній світ – не завжди. Розповідати про умови, які створені (або не створені) для їхнього життя. Їх соціальної підтримки і розвитку відповідної інфраструктури (пандусів і т.ін.).

Також висвітлювати питання щодо підтримки з боку держави та органів місцевого самоврядування, атаптованість навчальних закладів, комунальних установ, прийняття в соціумі.

Писати треба і про проблеми з якими зіштовхуються такі люди. наприклад, транспорт чи благоустрій, але й не треба концентруватися лише на негативі. На ділі для таких людей є вистави, виставки, семінари. Треба розказувати про це, щоб інформувати населення.

Потрібно виховувати толерантність містян і школярів до людей з тими чи іншими вадами.

Якщо підсумувати відповіді, можна зробити висновок, що головні теми – інфраструктура, руйнування стереотипів, а в останні роки гострою темою стало – працевлаштування.

На питання: **Які теми болючі для людей з інвалідністю?** респонденти виокремили такі питання журналістів: «Як ви отримали інвалідність?», «Як вам вдається жити в таких умовах?». Виділили і тему жалості до людей з інвалідністю з боку інших. Також можливість вільно пересуватись, отримувати послуги, соціальна ізоляція. Також усе, що стосується соціалізації, тому що більшість звичайних людей не виховані в цьому плані. Люди не знають у нашому суспільстві, як правильно ставитися до людей з інвалідністю.

Жорстокість людей дуже часто впливає під час написання матеріалів. Люди ставляться до людей з інвалідністю жорстоко та навіть не помічають цього.

Важливі теми самотності, обмеження в пересуванні та спілкуванні, якість життя, можливість безперешкодно користуватись послугами та вести активне соціальне життя.

Одна журналістка зізналася, що в інтерв'ю ніколи не ставить питань про те, як людина отримала інвалідність, краще дізнатися деталі про діагноз у родичів чи друзів.

Хтось виділив, що болючі теми це індивідуально для кожної людини.

Як швидко люди з інвалідністю йдуть на контакт під час інтерв'ю?

Щодо цього питання думки журналістів розійшлися. Одні говорять, що дуже швидко люди з інвалідністю йдуть на контакт, а буває, що відмовляються. Все залежить від інтерв'ююваного його психології та соціальних навичок, мети інтерв'ю та майстерності журналіста знайти підхід до свого героя. Деякі люди можуть з першої хвилини розповісти про своє життя всі подробиці. Деяких важко розговорити навіть за годину спілкування. Одна журналістка зізналася, що їй завжди щастило – усі респонденти йшли на контакт дуже швидко. Можливо, це пов'язано з тим, що усі герої її сюжетів – це загалом дуже активні люди, які займаються творчістю чи волонтерством. Тож спілкуватись з журналістами їм не в новинку.

Як Ви оцінюєте частоту висвітлення теми людей з інвалідністю в сьогоdnішніх ЗМІ? Якщо рідко – з чим це пов'язано?

Відповідаючи на це питання думки журналістів розійшлися. Одні говорять, що часто у ЗМІ висвітлюють подібну тематику. Бо такі сюжети викликають у людей емоції, їх частіше переглядають, коментують. Останнім часом попадається багато матеріалів на цю тему, адже в Запоріжжі ці люди, на щастя, досить активні. Це пов'язано, певна річ, з їх активністю в соціальних мережах.

Сьогодні ця тема досить активно висвітлюються, як в українських, так і закордонних змі. На мій погляд, це є показником розвитку країн, ставлення

держави та соціуму до цього питання.

Інші визнають, що частота стала більшою, але всеодно недостатньою. Представниця медіа вважає, що це пов'язано з самими журналістами, які не завжди готові до спілкування з людьми з інвалідністю як через занепокоєння за власний стан, так і через страх нашкодити герою. Ну, і з часів СРСР, цим людям не приділялось багато уваги, адже вони не могли принести в повній мірі користі для країни, в якій щобільше працюєш – тим краще.

Представниця інтерне-ЗМІ зазначає, що рідко такі теми висвітлюють. З її досвіду це пов'язано з «цікавістю» теми для потенційного глядача. Іноді у журналіста буває недостатньо часу – потрібно також підтримувати стрічку. Впливає і редакційна політика, вважають, що ці теми не цікаві для широкого загалу.

Але більшість журналістів вважає, що все-таки останні кілька років матеріалів у медіа про людей з інвалідністю чимало. «І це радує. Навіть, якщо брати до уваги соцмережі – постійно зустрічаю пости у людей, де вони звертають увагу на те, що на тротуарах не має пологих спусків для маломобільних людей, чи наприклад десь встановили новий пандус. Раніше цим мало хто цікавився».

З людьми якої форми інвалідності частіше доводиться спілкуватися?

В основному журналісти спілкуються з людьми, які мають проблеми з опорно-руховим апаратом, ДЦП, СМА проблеми зору, параліч нижніх кінцівок, вади розвитку, з синдромом Дауна. Найчастіше – це перша група інвалідності. Також трапляються люди з порушеннями мови, або якщо розмова якимось іншим чином через хворобу приносить таким людям дискомфорт

Можна зробити висновок, що журналісти спілкуються з людьми з інвалідність, які мають абсолютно різні форми. В основному це люди на інвалідних колясках, які мають фізичні вади.

На запитання: **«В чому полягає складність журналісту під час спілкування з людиною з інвалідністю?»** журналісти надали різні відповіді:

- Думаєш як не образити, не виглядати зверхнім.

- Треба створити зручні умови, не завжди вільно можемо задавати питання, боюсь натиснути на якісь больові точки.
- Не завдати людині неприємних вражень, чи відчуттів. Залишатися тактовним і ввічливим.
- Залежить від виховання та зрілості особистості. Не має бути слабкостей.
- потрібно навчитися бачити людину, а не інвалідність. Треба бути в темі тих умов, в яких вони живуть – для цього треба просто часто спілкуватися, не для інтерв'ю, читати профільні пабліки.
- Декому просто неможливо відчувати себе на місті свого спікера, тож він може задати некоректні питання.
- Не показувати жалю та співчуття, який дуже важко приховати. «Я, наприклад, фактично виходжу з таких інтерв'ю дуже виснажена. Таких людей дуже шкода, важко зрозуміти, чому вони мають жити так. А треба це приховувати, тому що люди з інвалідністю заслуговують на нашу увагу не через те, що вони хворі. Вони часто дуже цікаві самі по собі. Це і треба вміти розкрити», – відповіла журналістка.
- Боїшся чимось зачепити у людини почуття власної гідності.
- Наявність стереотипів, необізнаність в особливостях хвороби, страх образити людину, несвідоме розділення себе і людини з інвалідністю тощо
- Завжди намагаєшся підбирати слова аби не образити людину, іноді необхідно створити комфортні для спілкування умови аби якнайшвидше налагодити контакт.
- Потрібно не показувати, що ви можете відчувати до них жалість. Треба бути чуйними та обачно задавати запитання. Потрібно бути готовим, що швидкої відповіді вам можуть не дати, або на якісь з питань вам не дадуть відповіді. Не підіймати болючих тем.

Дехто вважає, що тут немає труднощів. Просто треба, як і в усіх інших випадках, добре підготуватися до інтерв'ю, заздалегідь скласти питання.

Проаналізувати, на яких темах зробити акцент, а яких краще уникнути. Як і з людьми без фізичних особливостей.

Які особливості роботи спілкування з людьми з інвалідністю різного віку (діти, дорослі...)?

- Діти іноді більше комплексують, через свої відмінності. Дорослі переважно звикли й прийняли себе такими як є.
- Незалежно від віку, треба дати людині розуміння, що ми спілкуємося на рівні.
- До дітей потрібен особливий підхід. Починати розмову слід з відсторонених питань. Наприклад, поцікавитись, який настрій?
- Спілкуватись потрібно «на рівних», тоді «особливостей» немає.
- Для кожного діагнозу свої. Просто треба враховувати особливості діагнозу – це піклування про героя. Можна заздалегідь проговорити, що є недопустимим, проконсультуватися з фахівцями.
- Мені здається, діти навіть сильніші за дорослих. Але писати про хворих дітей – надскладно.
- На мій погляд, їх немає.
- Такі ж, як і з «людьми без інвалідності».
- У своїй роботі намагаюся спілкуватись із такими людьми, аби вони не відчували дискомфорту, забували про свої «вади». Спершу завжди розпочинаю розмову із загальних питань, відсторонених від здоров'я тем.
- Із дорослими – веду себе як і зазвичай. Тримаюся на рівних, більшість з героїв моїх сюжетів – терпіти не могли жалість або «сюсюкання». Із дітьми – теж саме. Однак в останньому випадку, емоції стримати важче. Коли ми знімали в інтернаті маленьких дітей із синдромом Дауна, я ледь стримувала сльози. Особливість в тому, що люди з таким діагнозом дуже відкриті та доброзичливі – вони біжать до тебе назустріч, обнімають, по-справжньому засмучуються, коли ти прощаєшся з ними та їдеш.

З цих відповідей можна зробити висновок, що з кожною окремою

людиною різні особливості в спілкуванні. Є абсолютно відкриті особистості, як дорослі, так і діти. А є ті, хто не готові йти на контакт. Важливо це розуміти, і корегувати свої запитання та стиль спілкування, виходячи з психічного стану кожної людини. Бути готовим, що люди не захочуть щось розповідати, або не захочуть аби їх знімали на відео чи робили фото.

Які теми є табуйованими для Вас під час спілкування із людьми з інвалідністю?

Головними табу журналісти виділили тему появи інвалідності у людини, говорити про те, як складно жити з інвалідністю, про їх особисті відчуття й переживання. Про жалість до самих себе, біль, та про особливості їх тіла або думок, того, на що вони не можуть вплинути.

Дехто з журналістів ніколи не запитує прямо, що з людиною трапилось, чому вона стала такою. Часто збирають цю інформацію заздалегіть, або питають, якщо є слухна мить. Це людині може бути непрємно. Якщо вона захоче розповісти, сама це зробить.

Також журналісти зазначили, що все залежить від самого співрозмовника. Якщо бачать, що якась тема для людини є неприйнятною, намагаються піти від неї на деякий час. Якщо згодом людина все ж не хоче до неї повертатися, закривають питання.

Є журналісти для яких немає табу у спілкуванні з людиною з інвалідністю. Тільки якщо про це не попередять родичі, близькі.

Як бути коректними під час спілкування із людьми з інвалідністю?

З відповідей на це питання ми склали список порад під час спілкування з людьми з інвалідністю.

- Не звертати увагу на їхні зовнішні «вади», внутрішній світ людини головніший та цікавіший для обговорення.
- Використовувати правильну термінологію, бути максимально щирим та відвертим. Намагатися в першу чергу зрозуміти чого хоче людина, а не сліпо виконувати редакторське завдання. Запитувати, чи можна вказувати діагноз.

- Бути людяним, вічливим, спілкування з повагою, на рівних, не принуживути гідність.
- «Науглити» коректну лексику, не ставитися як до німців, поважати – в принципі, те ж саме, що й з іншими людьми.
- Не жартувати про інвалідні візки.
- Треба відчувати людину. Вони такаж як і всі інші. Треба уважно слухати та не порушувати звичайних людських кордонів.
- Не жаліти їх, спілкуватися на рівних.
- Найпростіша відповідь – залишатися людиною.
- Завжди думати, що і кому ти кажеш. Не бути зверхнім. Не ставити людину у незручне становище.
- Просто треба бути «у темі». Мова йде про попередню підготовку до інтерв'ю. Тоді ви не будете червоніти від того, що назвали людину «інвалідом» чи «особою з обмеженими можливостями» (останнього визначення мої герої найбільш не любили). Не назвете пандус гіркою, і не думатиме – як сказати людині на інвалідному візку – пішли чи поїхали.
- Ставитися з повагою до людини, під час спілкування бути розважливим, залежно від стану та настрою людини – корегувати свої запитання. Не бути назойливим, якщо людина відмовляється, або не готова розмовляти чи відповідати на якесь питання – не наполягати.

У другому опитуванні взяло участь 5 людей з інвалідністю. На запитання: **З якими стереотипами Ви найчастіше зустрічалися які стосувалися теми людей з інвалідністю?** Респонденти відповіли:

«Стереотип, що люди з інвалідністю дуже обмежені. Так, ми обмежені в рухах, але це не обмежує нашої фантазії, почуттів, можливостей. Ще є стереотип, що начебто люди з інвалідністю не досить створені для стосунків. На прем'єрі моєї вистави одна з журналісток сказала, що у виставі зачепили тему сексу, і що у суспільстві є стереотип про те, що люди з інвалідністю і секс – це теми які не поєднуються. І насправді такий стереотип є. Але ж якщо

подумати, це безглуздя та може зачепити чийсь почуття».

Також одним із стереотипів вважають, що якщо людина проблеми з мовою та погано говорить, то вона також погано розуміє. Що такі люди самостійно фізично ні на що не здатні, тому в усьому потрібна допомога. Або те, що їм усі винні.

Як на Вашу думку медіа повинні висвітлювати інформацію про людей з інвалідністю?

Наше суспільство буде нормально сприймати людей з інвалідністю якщо нас бачитимуть у різних сферах, в тому числі через ЗМІ.

Обов'язково висвітлювати чесно та неупереджено. Так, щоб це доходило до людей. Особливо тим, хто робить середовище доступним для людей з інвалідністю. Прямо показувати на усі проблеми з якими ми стикаємося, щоб це було правдиво.

Які найважливіші теми варто озвучувати журналістам під час висвітлення теми людей з інвалідністю?

Доступність, а точніше її відсутність в багатьох містах. Що робиться владою та суспільством для того, аби люди з інвалідністю мали можливість жити повноцінним життям. Також потрібно показувати перемоги та досягнення людей з інвалідністю, щоб надихати інших.

На питання: **Які б Ви могли дати поради журналістам, які пишуть про людей з інвалідністю?** Ми склали список порад:

- Пораджу сприймати нас так, наче ми не відрізняємось від інших людей. Не писати слово «інвалід» чи «візочник», краще писати «людина з інвалідністю».

- Не писати так, щоб викликати жлість.

- Писати правдиво про проблеми людей з інвалідністю

На питання: **Які запитання журналістів для Вас є болючими та чутливими?**

Люди з інвалідністю відповіли одностайно, що для них таких питань немає. Вони відкриті та прямі люди та сприймають себе такими, які є.

Чи достатньою мірою журналісти висвітлюють проблеми людей з інвалідністю в ЗМІ? Назвіть, будь ласка, ЗМІ в яких порушують цю тему?
Люди відповіли, що такій темі замало приділяють уваги і недостатньо висвітлюють проблеми, з якими стикаються люди з інвалідністю.

«Я не знаю ЗМІ, де зовсім не розповідали про таких людей, але стикалась з тим, коли для передачі «Ранок з ТВ-5» я пропонувала розповісти про соціальний фото-проект для людей з інвалідністю, але редактор цієї програми сказала, що тема людей з інвалідністю не зробить рейтингу та відмовила мені. Це був єдиний випадок з редактором. В інших випадках нас добре сприймають ЗМІ та дуже люб'язні».

Чим би Ви хотіли доповнити та чим розширити публікації/стрічку новин запорізьких ЗМІ, стосовно людей з інвалідністю?

- Я мрію про створення теле-передачі на ТБ, в якій ведучі були б люди з інвалідністю. Щоб в передачі висвітлювали як проблеми людей з інвалідністю, так і методи їх рішення. Щоб одна з рубрик тестувала на доступність різні місця нашого міста, наче ревізор: кафе, бібліотеки, театри, кінотеатри та інше.

- В нашому місті та й Україні загалом багато талановитих людей. Про це рідко розповідають. Ще дуже важлива інформація щодо реабілітації фізичної та психологічної людей з інвалідністю та для їхніх рідних. Дуже часто люди потрапляють в біду і не знають що далі робити. Мій девіз «життя після травми не закінчується, а ЗМІНЮЄТЬСЯ» і з цим потрібно навчитися жити.

- Про порушення прав людей з інвалідністю.

- Доповнити, щоб висвітлювалися гострі теми доступності. Щоб більше впливу було на рівні держави. тема реабілітації.

У 2017 році відбулися зміни у законодавстві та замінили слово «інваліди» на «люди з обмеженими фізичними можливостями» на «людина з інвалідністю». **Наскільки такі зміни важливі? Чому?** Відповідаючи на це питання респонденти відповіли, що фактично для них ці зміни не принципові.

«Особисто мені не так вже й важливо, як звучить. Хоча і не люблю слово

«інвалід». Але по факту це нічого не змінює, це просто слово. Хоча знаю людей, які гостро реагують на різні форми обзначення того, що ми відрізняємось. Мабуть, в цьому і сенс – щоб не підкреслювати те, що ми відрізняємось», - відповіла одна респондента.

Як Ви ставитесь до візуальної подачі інформації про людей з інвалідністю під час інтерв'ю? Чи дозволяєте робити фото, відео журналістам? Якщо ні – чому? Усі респонденти нормально ставляться до фото- та відеофіксації, оскільки люди з інвалідністю такі самі члени суспільства як і всі решта.

«Нас мають бачити – це перше. І друге – ми самі маємо сприймати та приймати самих себе. Так, ми чимось відрізняємось, але цього не можна соромитись! Тому дуже важливо візуально показувати людей з інвалідністю, щоб все суспільство сприймало нас нормально, а не наче ми з іншої планети».

Чи дотримуються журналісти коректних висловлювань на Вашу адресу?

На це питання відповіли, що в основному журналісти дотримуються коректних висловлювань в адресу людей з інвалідністю. «Єдине некоректне спілкування та позиція з редактором передачі на ТБ було. А так особисто в мене весь досвід зі ЗМІ був класний, дуже люблю журналістів! Всі вони чемні, з деякими навіть стали друзями».

Також один респондент відповів, що журналісти не завжди дотримуються коректних висловлювань. Бували випадки, коли журналісти називали інвалідом або жаліли.

Отже, наш аналіз побудований на думках людей з інвалідністю та журналістів. Більшість журналістів під час своєї професійної діяльності дотримуються, як етичних, так і правових норм. А більшість людей з інвалідністю вважають, що журналісти максимально коректні під час виконання своїх обов'язків.

ВИСНОВКИ

Сьогодні найчастіше для збору інформації використовують метод інтерв'ю. Інтерв'ю є особливим предметом маркетингового опитування. Це проведена за визначеним планом бесіда, що припускає прямий контакт інтерв'юера з респондентом, причому запис відповідей ведеться або безпосередньо інтерв'юером (його асистентом), або механічно (на диктофон). Основна відмінність інтерв'ю полягає в тому, що, реалізуючи (як і анкетне опитування) функцію одержання первинної інформації, воно є певною формою соціально-психологічної взаємодії дослідника та респондента.

Специфіка подібної взаємодії така, що, на відміну від звичайного акту спілкування індивідів, відбувається точна диференціація ролей між інтерв'юером і респондентом. Інтерв'юєру надається головна роль ініціатора в організації і проведенні бесіди, у той час як респондент виступає в ролі веденого, у ролі джерела інформації.

Героєм інтерв'ю може бути будь-яка людина. Зазвичай обирають того, хто викликає суспільний інтерес або просто цікава людина.

Під час підготовки до інтерв'ю, в першу чергу, журналіст повинен визначитися з героєм своєї майбутньої публікації. Потім обрати тему та згідно своєї ідеї скласти список запитань. Найкраще готувати відкриті питання, які потребують розширеної відповіді. Дослідники не рекомендують задавати закриті питання, на які можна відповісти «так» або «ні». Виходячи з власного досвіду, іноді такі запитання необхідно ставити, щоб знайти спільну мову зі своїм героєм.

Після проведення інтерв'ю, журналіст готує свій матеріал до публікації. Після чого свій текст він повинен погодити зі своїм героєм, а вже потім опублікувати.

Під час інтерв'ю журналіст повинен дотримуватися етичних та моральних принципів, а також професійних стандартів. Основними журналістськими стандартами, якими керується журналіст у своїй професійній

діяльності є: баланс думок і точок зору, оперативність, достовірність (посилання на джерела), відокремлення фактів від коментарів, точність, повнота представлення фактів та інформації по проблемі.

Головними нормативними джерелами, де відображені дані стандарти є Кодекс професійної етики українського журналіста, Етичний кодекс українського журналіста, Декларація принципів поведінки журналістів (Міжнародної федерації журналістів), та міжнародні стандарти та принципи журналістської етики.

Термін «етика» визначають, як сукупність настанов, що виражаються у принципах і нормах та регламентують моральний аспект діяльності журналіста у процесі виконання своєї соціальної ролі. Журналістська етика містить знання про доцільне й цінне не тільки на високому рівні абстрагування, а й правила моральної поведінки під час професійної діяльності на рівні методики. Мораль як предмет етики – це сукупність правил і норм поведінки, якими людина керується у своєму житті. Вони регулюють ставлення людей одне до одного в приватному спілкуванні, колективі, суспільстві. Співжиття за моральними правилами передбачає необхідність додержувати певних норм і сповідувати певні моральні вимоги й цінності.

Основні вимоги щодо дотримання журналістських стандартів ставляться, в першу чергу, до інформаційно-новинних матеріалів. Саме в «новинній» журналістиці дотримання цих стандартів є найбільш важливим.

За нормами Кодексу професійної етики журналіст повинен уникати у публікаціях та передачах образ з приводу національних, расових, етичних та релігійних поглядів і почуттів людей; протидіяти екстремізму та обмеженню громадянських прав за будь-якими ознаками; утримуватися від натяків або коментарів стосовно фізичних недоліків чи хвороб людини; уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики. Особливу чуйність і тактовність він має виявляти щодо дітей та неповнолітніх. Журналіст зобов'язаний сприяти зміцненню моральних та етичних засад суспільства, збереженню національних,

культурних традицій, протистояти впливу культу насильства, жорстокості, порнографії.

Образи та зображення можуть як впливати на спосіб мислення людей, так і відображати його. Стереотипи є перешкодою для розуміння інвалідності загалом. В останні роки люди з інвалідністю заявили про свої індивідуальні і колективні права, намагалися змінити лексику, яку використовують для їх опису.

Кілька років тому у законодавстві відбулися зміни. Тепер не можна називати людину «інвалідом», потрібно говорити «людина з інвалідністю». На перше місце ставить людина, а вже потім її вади. Спілкуючись з такою людиною потрібно буди коректним, не поширювати стереотипне мислення. Мас-медіа повинні формувати суспільну думку та впроваджувати інклюзивний підхід, щодо сприйняття людей з інвалідністю суспільством.

Простеживши контент деяких запорізьких інтернет-ЗМІ, таких як «Запорозька січ», «Пороги», «Вся власть», можна побачити, що кількість тем пов'язаних з людьми з інвалідністю збільшується. Журналісти різнобічно показують людей з інвалідністю. Останнім часом показують таких людей, які ведуть активну суспільну діяльність. Тобто в більшості випадків особи з інвалідністю зображені як звичайні люди, рідше – як люди обдаровані, хворі й немічні, як герої.

Більшість інтерв'ю, присвячені людям з інвалідністю, подають про їхні творчі здібності або спортивні досягнення.

Отже, журналісти висвітлюючи інформацію про людей з інвалідністю дотримуються усіх моральних та етичних норм. Медіа не вдаються до дискримінації, образливих слів, не показують негатив. Все висвітлюють максимально коректно та в позитивному ключі.

Ми провели дослідження і опитали журналістів та людей з інвалідністю. У журналістів ми запитували, щодо складності спілкування з людьми з інвалідність. А у людей з інвалідністю спитали, наскільки представники коректні по відношенню до них.

Отже, більшість журналістів дотримуються етичних та моральних принципів під час своєї професійної діяльності. Вони зазначають, що з людьми з інвалідністю потрібно спілкуватися на рівних і спілкуватися на будь-які теми, але необхідно враховувати бажання співрозмовника. Якщо бачать, що якась тема для людини є неприйнятною, намагаються піти від неї на деякий час. Якщо згодом людина все ж не хоче до неї повертатися, закривають питання.

Ми дійшли висновку, що представники ЗМІ намагаються спростовувати стереотипи стосовно людей з інвалідністю та показують їх з позитивного боку. Найбільше журналісти розповідають про захоплення таких людей.

Проаналізувавши опитування, яке проходило серед людей з інвалідністю, можна зробити висновок, що більшість журналістів дійсно ставлять до таких людей максимально коректно та з повагою. Але бувають окремі випадки, коли представники ЗМІ починають давити на жалість або перекручують інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраамов Д.С. Профессиональная этика журналиста : учебник. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2008. 272 с.
2. Баутина П. В. Способы конструирования социальных проблем в журналистике. *Вестник Воронежского государственного университета*. 2014. №. 2. С. 99-105.
3. Белановский С. А. Глубокое интервью : Учебное пособие. Москва : Никколо-Медиа, 2001. 320 с.
4. Бойко А. Дегуманізація медіа та етичні стандарти журналістики (на матеріалі українських ЗМК 2013-2014 рр.). *Вісник Львівського університету*. 2014. Вип. 39(1). С. 5-11.
5. Бондаренко І.С. Журналістська етика : навчально-методичний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напрямку підготовки «Журналістика». Запоріжжя : ЗНУ, 2012. 111 с.
6. Бутиріна М. В. Стереотипи масової свідомості : особливості формування та функціонування у медіасередовищі. Монографія. Дніпропетровськ : Слово, 2009. 368 с.
7. Вайшенберг З. Новинна журналістика : Навчальний посібник / За загал. ред. В.Ф.Іванова. Київ : Академія Української преси, 2004. 262 с.
8. Голік О. В. Жанрова система друкованих ЗМІ : новітні підходи до класифікації та перспективи розвитку: веб-сайт. URL : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2386>
9. Голуб О. П. Медіакомпас : путівник професійного журналіста. Практичний посібник : Інститут масової інформації. Київ : ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с.
10. Дослідження «Права людей з інвалідністю» : веб-сайт. URL : <http://khpg.org/index.php?id=1362660945>

11. Етичний аспект професійних стандартів української та зарубіжної журналістики. / А. С. Сенюк Культура народів Причорномор'я. 2007. № 101. С. 143-146.
12. Єлігулашвілі М., Федорович І., Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації : практичний посібник. Київ, 2015. 136 с.
13. Журналістська етика та етикет : основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень : О. Д. Кузнецова; Львів. держ. ун-т ім. І.Франка: Світ, 1998. 412 с.
14. Журналістська етика : посібник для підготовки до державного іспиту [Текст]. Авт. кол. За ред. В.П. Мостового та В.В. Різуна. Київ : ТзОВ «ЗН УА», 2014. 224 с.
15. Зобов Р. Л. Проблеми стереотипу в засобах масової інформації. Журналіст. Преса. Аудиторія. За ред. В. Смирнова. Львів, 1991. 62–65 с.
16. Здоровега В. Й. Теорія і практика журналістської творчості : Львів : ПАІС, 2004. 268 с.
17. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього» : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2581-19>
18. ЗУ «Про зайнятість населення» : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
19. ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
20. Ильченко, С. Н. Интервью в журналистике : как это делается : учеб. пособие : С.-Петербур. гос. ун-т, Ин-т «Высш. шк. журн. и мас. коммуникаций», 2016. 236 с.
21. Іванов В., Сердюк В. Журналістська етика : підручн. Київ : Вища школа, 2006. 231 с.

22. Іванов, С. В. Штурхецький. Практикум із журналістської етики : Навчальний посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ : Видавець О. Зень, 2012. 320 с.
23. Іванов В. Журналіст і суспільство : Київ : Академія Української Преси : Центр Вільної преси, 2010. 125 с.
24. Інвалідність та суспільство : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В.. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2012. 216 с.
25. Каплій О.В. Конституційно-правові засади організації та діяльності засобів масової інформації в Україні : дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 Конституційне право, муніципальне право : Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 235 с.
26. Квале С. Исследовательское интервью. Москва : Смысл, 2003. 301 с.
27. Ким М. Н. Жанры современной журналистики. Санкт-Петербург: Изд-во Михайлова В. А., 2004. 355 с.
28. Кодекс етики українського журналіста. *Журналіст України*. № 1. 2014. С. 13.
29. Кодекс етики українського журналіста : веб-сайт. URL : <http://uju.rv.ua/codex.html>
30. Кодекс професійної етики українського журналіста : веб-сайт. URL : <http://centra.net.ua/old/codensju.htm>
31. «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» : веб-сайт. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
32. Конвенція про права осіб з інвалідністю : веб-сайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
33. Кузнецова О. Професійна етика журналістів : посібн. Львів: ПАІС, 2007. 246 с.
34. Кузнецова О.Д. Ценностно-этическое регулирование журналистской деятельности на Украине // Журналистика в мире политики:

ценностный раскол и согласие: Круглый стол Всерос. форума с междунар. участием «Дни философии в Петербурге - 2011/ ред.-сот. И.Н.Блохин, С.Г.Корконосенко. – Санкт-Петербург, 17-19 листопада 2012.

35. Лизанчук В. Війна й стандарти журналістики. *Журналіст України*. 2015. № 6. С. 34-35.

36. Лорд Дж., Дефранко. «Права дітей з обмеженими можливостями». Права людини ТАК! Дія і пропаганда про права інвалідів. 2-ге вид. Серія : Книги на тему 6 (2008) : веб-сайт. URL : <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/HR-YES/contents.html>

37. Максимов Л. В. К проблеме определения морали. *Этическая мысль* : Москва : ИФ РАН, 2002. С. 61-74.

38. Малахов В. А. Етика : Курс лекцій. Київ : Либідь, 2006. 384 с.

39. Мария Лукина «ТЕХНОЛОГИЯ ИНТЕРВЬЮ». Учебное пособие для вузов Москва : Аспект Пресс, 2003. 191 с.

40. *Маслова О.М.* Мир интервьюера : по данным формализованного и свободного интервью. *Социология: методология, методы, математические модели*. 2000. № 12. С. 40–64.

41. Михайлин І. Л. Основи журналістики. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 496 с.

42. Мова ворожнечі у ЗМІ : міжнародні стандарти та підходи : ред. та упоряд. О. Бондаренко, М. Буткевич, І. Федорович. Київ: Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. 63 с.

43. Моисеев В. А. Журналистика и журналисты : (О самой интересной профессии). Киев : Дакор, 2002. 400 с.

44. Морально-етичний дискурс сучасних ЗМІ в координатах викликів доби : *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ : Міленіум, 2016. 160 с.

45. Морально-етичні цінності громадянського суспільства: Монографія. А.О.Лазарева, Ю.С.Юшкевич; [наук. ред. Є.Р.Борінштейн]. Одеса, 2016. 260 с.

46. Москаленко А. З. Теорія журналістики : підручник. Київ : Експрес-об'ява, 1998. 334 с.
47. Мюллер Й. П. Що таке етика мас-медіа? Сучасне та майбутнє в плюралістичному суспільстві : за ред. Л. З. Москаленка та ін. Київ : Центр вільної преси, 1999. 82 с.
48. Навчальний посібник «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» Загальна редакція: Лариса Байда, Ольга Красюкова-Енс. Київ: Видавничо-поліграфічномуцентрі «Київськийуніверситет», 2011. 187 с.
49. Недопитанський М. І. Сучасна практика журналістського інтерв'ю: стратегія запитання : веб-сайт. URL : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1239>
50. Нічого для нас без нас : посібник з інклюзивного прийняття рішень для засобів масової інформації : за заг. ред. Виртосу І.Г. Київ : Ленвіт: 2015. 92 с.
51. Назаренко Г. Інформаційні жанри журналістики : навчальний посібник. К. : НАУ, 2010. 32 с.
52. Пінеда – V. Пояснення Конвенції про права інвалідів (ЮНІСЕФ, 2008) : веб-сайт. URL : <http://www.unicef.org/rightsite/files/itsaboutabilitychildfriendly.pdf>
53. Права людини та мас-медіа в Україні : Збірник конспектів лекцій [Тексти] : за ред. Виртосу І., Шендеровського К. Київ: Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. 260 с.
54. Практикум із журналістської етики : навчальний посібник. під ред. проф. В. Ф. Іванов. 2-ге вид., стереотип : К.: Видавець О.Зень, 2012. 320 с.
55. Приступенко Т. Теорія журналістики : етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації: навч. посібн. Київ : Інститут журналістики, 2004. 375 с.

56. Приступенко Т. О. Теорія журналістики, етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації. Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. 374 с.

57. Письменная Е. В. Профессионализм и этика: проблема морального выбора в деловой журналистике (из российского опыта) : *Вестник Московского университета*. Серия 10. Журналистика, 2000. С. 310.

58. Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів : Закон України від 22.12.2011 № 4213-VI / Відомості Верховної Ради України. 2012. № 31. Ст. 381 : веб-сайт. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4213-17>

59. Садмен С., Брэдберн Н. Как правильно задавать вопросы : введение в проектирование опросного инструмента. Москва : Институт Фонда «Общественное мнение», 2002. 382 с.

60. Серія навчальних матеріалів (тренінгові модулі) : за заг. ред. О. Красюкової-Еннз, Ю. Найди, М. Сварника, О. Софія. Українськоканадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Київ : СПДФО Парашин І. С., 2011. 248 с.

61. Сиберт Ф. Четыре теории прессы : Москва : Национальный институт Пресс, ВАГРИУС, 1998. 223 с.

62. Теплюк В. М. Этика журналистского творчества. Москва : «Мысль», 1980. 172 с.

63. Тернова А.І., Захарас Т.А. Телевиробництво : навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» напряму підготовки «журналістика». Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 150 с.

64. Титаренко Д., Титаренко О. Дослідницьке інтерв'ю : методичні рекомендації з організації та проведення дослідження : Київ : ТОВ «Праймдрук», 2012. 40 с.

65. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» : тренінгові модулі : «Вступ до питань «інвалідності». Київ, 2011. 132 с.
66. Холдар С. Регулювання засобів масової інформації і вільна преса у демократичному суспільстві : зб. матеріалів круглого столу головних редакторів мас-медіа України. 6 квітня 2000 року. Київ : ІВЦ «Планета», 2000. С. 7–9.
67. Халер М. Інтерв'ю : навч. посібник : за загал. ред. В. Ф. Іванова. К. : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2008. 404 с.
68. Цимбалюк В. С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія. Київ : Освіта України, 2010. 388 с.
69. Шебеліст С. Трансформаційні процеси в системі журналістських жанрів. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 274–280.
70. «Що українці знають і думають про права людини : загальнонаціональне дослідження» / І. Бекешкіна, Т. Печончик, В. Яворський та ін., під ред. Т. Печончик. Київ, 2017. 308 с.
71. *James N., Busher, H. Credibility, Authenticity and Voice: Dilemmas in Online Interviewing // Qualitative Research. 2006. Vol. 6. No. 3. 403-420 p.*
72. *Stacey K., Vincent J. Evaluation of an Electronic Interview with Multimedia Stimulus Materials for Gaining in-depth Responses from Professionals // Qualitative Research. 2011. Vol. 11. No. 5. 605-624 p.*
73. *Jacobsson K., Åkerström M. Interviewees with an Agenda: Learning from a 'Failed' Interview // Qualitative Research. 2013. Vol. 13. No. 6. 717-734 p.*
74. *Irvine A., Drew P., Sainsbury R. 'Am I not Answering Your Questions Properly?' Clarification, Adequacy and Responsiveness in Semi-structured Telephone and Face-to-face Interviews // Qualitative Research. 2013. Vol. 13. 87-106 p.*

75. Vogl's. Telephone Vs Face-to-Face Interviews: Mode Effect on Semi Structured Interviews with Children // Sociological Methodology. 2013. Vol. 43. 133-177 p.

76. Chaney B. H. Barry A. E., Chaney J.D., Stellefson M.L., Webb M.C. "Using screen video capture software to aide and inform cognitive interviewing". URL :

<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11135-012-9669-4.pdf>

77. Quality & Quantity, 2012. URL :
<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11135-012-9669-4>.

ДОДАТОК А

Матеріали інтернет-ЗМІ «Запорозька Січ», «Вся власть», «Пороги»

ГОЛОВНА ПРО НАС КОНТАКТИ ПЕРЕДПЛАТА АРХІВ
f 🔍

КОГДА ЧЕЛОВЕЧЕСКАЯ ПОЛНОЦЕННОСТЬ НЕ ЗАВИСИТ ОТ ПРОБЛЕМ СО ЗДОРОВЬЕМ

СІЧ – 08/10/2018

Свое жизненное кредо запорожанка Юлия Александрова когда-то давно сформулировала в таком четверостишии:

Я жить хочу, а не существовать,
Хочу учиться, людям быть хочу полезной.
Пусть мне будет очень тяжело,
Но я не сдамся в плен своей болезни.

По сей день инвалид первой группы с диагнозом ДЦП, она беспрекословно следует ему. О себе в своей жизни Юля согласилась рассказать читателям «ЗС».

Сегодня Юлия – дипломированный психолог, активист ассоциации «Надежда», которая занимается психологической, моральной и материальной помощью семьям, воспитывающим детей-инвалидов. Общественную организацию, в которой зарегистрировано 1050 семей, возглавляет Юлина мама, а она ей активно помогает: готовит тематические вечера с особенными ребятами, занимается компьютерным набором всей документации ассоциации «Надежда», является администратором ее сайта. А еще она пишет стихи и основала «Клуб знакомств маломобильной категории молодых людей».

ЗАПОРІЖЖЯ

-
Найвищий бал за любов до рідної мови: історія запорізької вчительки
СІЧ, 08/11/2018
-
Чи роблять запорізькі депутати щеплення від грипу
СІЧ, 08/11/2018
-
У Запоріжжі мазбаром розпочнуть збирати подарунки «від Миколая»
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 08/11/2018
-
Куди запоріжці можуть віддати речі на Благодійність: Інтерактивна мапа
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 08/11/2018
-
Кабмін поклав око на запорізький аеропорт
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 07/11/2018
-
6 речей, які треба встигнути зробити до Нового року
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 07/11/2018
-
На Запоріжжі через пожежу лід не вивбухнуло підприємство
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 07/11/2018
-
Запорізькі нардепи отримали 300 тисяч гривень на життя в Києві
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 07/11/2018
-
У Запоріжжі новий дитячий садок приймає малечу
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 07/11/2018
-
6 корисних продуктів листопада
ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, 07/11/2018

Рис А.1. Матеріал на сайті «Запорозька Січ» (публікація від 8.10.2018 р).

Евгений Клопота: «Ни смотря ни на что, человек должен двигаться вперед!»

11:15, 07 Июля 2016

Евгений Клопота – первый в Украине ученый, которому потеря зрения не помешала защитить докторскую диссертацию по психологии.

Евгений преподает в университете, занимается общественной деятельностью, работает практическим психологом. Он ведет активный образ жизни: плавает, играет в шахматы, боулинг, нарды. Кроме того, не считает себя инвалидом, а живет полноценной жизнью. «Вся Власть» поинтересовалась у ученого в чем же заключается его секрет успеха.

- Почему вы выбрали психологию?

Моя судьба сложилась так, что после школы нас ориентировали на массаж. Я даже подал документы в медицинское училище. Существует такой стереотип, что все незрячие хорошие массажисты. Это конечно так, но мне эта область не была интересна, я творческий человек, люблю общаться с людьми. Мне встретился один очень умный человек, который посоветовал идти высшее учебное заведение и я поступил в Харьковский институт культуры. Он меня направил в нужное русло и все получилось.

- Тема вашей диссертации «Психологические основы интеграции в общество лиц с нарушениями зрения». Почему вы решили исследовать именно эту тему?

Это очень актуальная и важная тема для людей, которые ни смотря ни на что, хотят добиваться успехов в различных сферах нашей жизни.

Она абсолютно не разработана в нашей стране. В моём научном труде систематизированы различные подходы к проблеме интеграции в общество в зарубежных странах, проведён ряд экспериментальных исследований, разработаны методические рекомендации и апробирована модель психологического сопровождения интеграции людей с нарушениями зрения.

- Сколько лет вы писали диссертацию?

10 лет я работал над этой темой. Необходимо было выполнить массу различных требований. Основная мысль, которую я хотел донести до всех слоёв научного сообщества о том, что существует проблема готовности общества и готовности самих незрячих интегрироваться в самые различные сферы нашей жизни.

-Какие основные проблемы незрячих в обществе вы описали в докторской?

Далеко не все незрячие готовы интегрироваться. Они просто боятся, сидят дома, их не видно и не слышно. При том, что их достаточно много в Украине, около 70 тысяч. Дело в том, что они предпочитают ничего не делать, показывая себя инвалидами. Сейчас много технологий, благодаря

Рис А. 2. Матеріал на сайті «Вся власть» (публікація від 7.07.2016 р.).

ЕВГЕНИЙ КЛОПОТА: «Я ПРОСТО БЕРУ И ДЕЛАЮ» НЕЗРЯЧИЙ ГОРОЖАНИН ЗАЩИТИЛ ДОКТОРСКУЮ

СІСН – 05/02/2016

Запорожец Евгений Клопота – первый незрячий человек, который защитил докторскую диссертацию по психологии. Такое событие произошло впервые за всю историю независимой Украины. Корреспондент «ЭС» пообщалась с незрячим доктором наук, который, несмотря на ограниченные возможности, ведет жизнь обычного здорового человека.

Евгений лишился зрения шестилетним ребенком из-за травмы, полученной в детском саду и последующих врачебной ошибки и неверного диагноза. Сегодня Евгению – 41 год, и несмотря ни на что, он живет полноценной жизнью: работает преподавателем психологии в ЗНУ, является председателем Запорожского отделения «Всеукраинского парламента трудоспособных инвалидов», главой редколлегии научного журнала, членом областного комитета доступности при облгосадминистрации. Он занимается спортом, домашними делами, умеет готовить.

Евгений Клопота с нарданц, изготовленными вместе с сыном

У Евгения Анатольевича есть любящая семья: жена Ольга – кандидат педагогических наук и 12-летний сын Илья.

– Недавно вместе с сыном по собственному проекту сделали нарданц. В них могут играть как незрячие люди, так и зрячие. На доске – специальные отверстия, в которые вставляются фишки. Чтобы можно было отличить цвет на ощупь, сделаны специальные прорези, – рассказал нам Евгений.

– Евгений, как вы стали преподавателем психологии?

– Психология меня всегда привлекала, ведь она окружает нас везде. Преподаю я с 2004-го года, прохожу тренинги, имею больше 60-ти научных трудов. Этот опыт помогает мне самому совершенствоваться, развиваться, выходить из трудных жизненных ситуаций.

Однажды мне пришлось замечать своего преподавателя. Когда зашел в аудиторию и начал лекцию, то сразу понял: это – мое.

– Недавно вы защитили докторскую диссертацию. Расскажите, пожалуйста, о чем была ваша работа?

– 22 декабря 2015 состоялась защита докторской диссертации в Киеве, в Институте специальной педагогики Национальной академии педагогических наук. Защита длилась около 4 часов. Присутствовали более 20 докторов наук, а также представители СМИ и общественных организаций.

Моя работа посвящена теме «Психологические основы интеграции в общество людей с нарушениями зрения». Один из ключевых аспектов моей работы – тезис о том, что общество пока не готово принять людей с инвалидностью в качестве равноправных партнеров. Вместе с тем, к сожалению, сами люди, имеющие нарушения зрения, не всегда готовы интегрироваться в разные сферы жизни общества. Знаю на собственном опыте, тема очень актуальная и является новым направлением, позволяющим на уровне государства оптимизировать работу по интеграции людей с ограниченными возможностями, приближаясь к европейскому уровню.

– Что вы предлагаете в своей работе для решения этих проблем?

– Основой социальной интеграции является психологическая работа, направленная на мотивирование как общества, так и человека с инвалидностью на успешное взаимодействие. Я разработал модель социально-психологического сопровождения интеграции в общество людей с нарушениями зрения. Она включает в себя систему психологических тренингов (незрячих, членов их семей, педагогов, работодателей, управленцев, общественных деятелей), а также интегрированных мероприятий, социальную рекламу.

Мы организовывали интегрированные концерты, форумы, выставки, социальную рекламу, а также производство для взаимодействия зрячей молодежи и успешных инвалидов. Преобразовали и инвалидизации

Рис А.3. Матеріал на сайті «Запорозька Січ» (публікація від 05.02.2016 р.).

Новини Статті Мультимедіа Тести Можливості Блоги Проект БАРЖа

Чи потрібно вірити у диво?

adm admin — 05/06/2018

30 30 червня в Запоріжжі відбулась прем'єра спектаклю «Чи бувають чудеса» за сценарієм Маріанни Сім Сімбятян та Наталії Смайлюк. Постановка ставилася на сцені Запорізького міського палацу дитячої та юні юнацької творчості.

Спе Спектакль розпочинається з викрадення Чарлі чаклункою Мідеєю, коханого головної героїні. Дізі Дізнавшись про зникнення свого хлопця, Мері телефонує своїм найкращим друзям : хар харизматичному, амбіційному Оліверу та тихому, песимістичному Генрі. Вони погоджуються дог допомогти Мері та вирушають на пошуки будинку відьми. На шляху їх чекає багато пригод. Спочатку Ме, Медія втратила можливість рухатись. Потім знайомство з добрими чаклунами із Франції, що їх рят рятують.

Прк Про нову виставу та підготовку до неї нам розповіла **Маріанна Сімбятян**, яка грає головну героїню (дів (дівчину Мері).

Останні записи

- В Запоріжжі відбувся тренінг з гендерно-чутливої журналістики и
09/11/2019
- ЗАДЯКУЮ
04/11/2019
- Кубок України 2019 з українського рукопашу «Спас» пам'яті Н.І. Махна
04/11/2019
- В ЗНУ проходить курс для викладачів англійської мови
30/10/2019
- Студенти історичного факультету провели тренінг про дебатний клуб
28/10/2019
- Як у Запоріжжі стартував біговий й марафон
25/10/2019
- Національний обміну студентами – шлях до розквіту України
18/10/2019
- Як у Запоріжжі святкували День міста
16/10/2019

Рис А.4. Матеріал на сайті «Пороги» (публікація від 08.11.2017 р.).

Марианна Смбатян: «Все хотят быть услышанными... и нужными»

admin — 08/11/2017

Театр "Равные Возможности" на фестивале "Толерантность в каждом сердце"

Марианна Смбатян родилась в Ереване, в пять лет вместе с семьей переехала в Украину. С детства Марианне был поставлен довольно редкий диагноз – спинальная амиотрофия Верднига-Гоффмана. Марианна объясняет свой диагноз так: *«Это мышечное заболевание, в следствие которого мышцы спины плохо держат тело, и в целом человек ощущает постоянную общую слабость».*

Несмотря на то, что заболевание прогрессирует, и сегодня Марианна чувствует себя намного слабее, чем в детстве, девушка не перестает бороться за жизнь и ценит каждое ее мгновение. Она активная участница клуба «Равные Возможности», а еще режиссер, сценарист и актриса одноименного театра. Недавно в Запорожье состоялась персональная выставка картин Марианны «Миг вдохновения». В ней представлена серия новых работ и ранее написанные картины, уже показанные на всеукраинских выставках. Картины художницы находятся в частных коллекциях по Украине, США, России, Канаде, в том числе у таких известных людей, как музыкант С. Вакарчук, дирижер С. Мацрян, министр внутренних дел Украины А. Аваков.

О жажде творчества и уникальном театре с Марианной беседовала журналистка «Порогов» Кристина Майлюк.

Останні записи

В Запоріжжі відбувся тренінг з гендерно-чутливої журналістики
09/11/2019

ЗАДЯКУЮ
04/11/2019

Кубок України 2019 з українського рукопашу «Спас» пам'яті Н.І. Махна
04/11/2019

В ЗНУ проходить курс для викладачів англійської мови
30/10/2019

Студенти історичного факультету провели тренінг про дебатний клуб
28/10/2019

Як у Запоріжжі стартував біговий марафон
25/10/2019

Національний обміну студентами – шлях до розквіту України
18/10/2019

Як у Запоріжжі святкували День міста
16/10/2019

Студенти з усієї України руйнують стереотипи про Запоріжжя
09/10/2019

Рис. А.5. Матеріал на сайті «Пороги» (публікація від 8.11.17 р.).

SUMMARY

Konstantynova V. Conducting Interviewees: Moral and Ethical Aspects. Zaporizhzhia 2019. 98 p.

Significance. Nowadays Ukrainian journalism is directed at covering “hot” topics which help to attract a larger audience and get a quick and tempestuous resonance. It concerns politics, crime, disasters and accidents. Such topics are extremely demanded by the audience, but these questions don’t reflect precisely social reality. Social journalism is an incredibly important part of the functioning of all social institutions and society at all. Social journalism accurately explores current topics about certain people and social groups.

The study aims to consider the moral and ethical standards of journalists during their interviews at online media. **Objectives:** 1) to reveal the main theoretical approaches to the scientific definition of the interview, 2) to specify the terms “ethics”, “morality”, “professional standards”, 3) to inquire into standards of ethics and morality in journalism, 4) to identify main problems which retard the establishment professional ethical standards for mass media, 5) to analyze interviews in online media which concerns social topics and to explore compliance of ethics and moral rules by journalists. **Research Methodology:** analysis, synthesis, induction, comparison. **Results.** The content of “Zaporozka Sich”, “Porogy”, “Vsya vlast” was analyzed by us and it was found out increasing the number of topics related to people with disabilities. Journalists cover such theme in diversified ways. They write about people who participate in public activity. People with disabilities are described mostly as ordinary people but rarely showed as gifted, sick and infirm or as heroes. Most interviews with people with disabilities are about their creative talents or sporting achievements.

Key words: interview, ethics, journalistic ethics, morality, journalistic standards, people with disabilities, stereotypes, correct language.